

האוניברסיטה העברית לנוער
לקידום החינוך למדע
מרכז המעבדות למדעים ע"ש בלמונטה

תוכנית אידיאה 2023

IDEA PROGRAM

חוברת תקצירים

האוניברסיטה העברית בירושלים
מחזור ג', תשפ"ג

The Hebrew University Of Jerusalem
3rd Year 2023 | Abstract Booklet

האוניברסיטה העברית לננו
לקידום החינוך למדע
מרכז המעבדות למדעים ע"ש בלמונטה

תוכנית אידיאה 2023 IDEA PROGRAM חוברת תקצירים

האוניברסיטה העברית בירושלים
מחזור ג', תשפ"ג

The Hebrew University Of Jerusalem
3rd Year 2023 | Abstract Booklet

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

תוכן העניינים

ברכת ירום אריאב

4 יו"ר ועדת ההיגוי של מרכז מדעני העתיד

ברכת פרופ' ניסים אוטמזגין

5 ראש הוועדה האקדמית המלווה

ברכת ד"ר אבינועם יובל-נאה

6 המנהל האקדמי של תוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

דבר העורכים

7

צוות תוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

9

בתי ספר המשתתפים בתוכנית אידיאה מחזור ג'

10

רשימת מנחים ומנחות בתוכנית אידיאה מחזור ג'

11

שמות התלמידים ונושאי העבודות

12

תקצירים

14

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

ברכת ראש הוועדה האקדמית המלווה

פרופ' ניסים אוטמזגין

לתלמידי ותלמידות אידיאה מחזור ג' שלום רב וברכות על סיום כתיבת עבודת הגמר!

שמי פרופ' ניסים אוטמזגין ואני דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית, וגם היועץ האקדמי של תוכנית אידיאה המלווה את התכנית מיומה הראשון. אני גאה ונרגש לכתוב מילים אלה לרגל סיום עבודות הגמר של בוגרי ובוגרות המחזור השלישי.

הרשו לי לומר כמה מילים על הפקולטה ועל החשיבות שאני רואה באידיאה.

מאז היווסדה בשנת 1928, הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית היא המובילה בישראל ומצטיינת במחקר ובהוראה. כאוניברסיטה מחקרית מובילה, הייעוד שלנו הוא קידום של מחקרים מעמיקים ופורצי דרך, הענקת השכלה גבוהה ואיכותית לסטודנטים ולסטודנטיות, ותרומה לצמצום הפערים בחברה.

כדיקן הפקולטה, אני רואה חשיבות רבה ביצירת חיבורים לקהלים רחבים בחברה הישראלית ובמיוחד בקרב בני ובנות נוער הלומדים בחטיבות הביניים ובתיכונים. תכנית אידיאה היא ללא ספק תכנית הדגל של מאמצים אלו והודות להצלחתה אנחנו ממשיכים ליזום תכניות שיביאו יותר בני ובנות נוער ללמוד אצלנו באוניברסיטה.

אני רוצה להודות לכל צוות התוכנית ובמיוחד לאסנת, נועה סרי, נועה ענבר, יעל, אלון, אבינועם וסיגל, שעושות ועושים עבודה נפלאה, למנחים ולמנחות של התכנית - ברובם תלמידי דוקטורט בפקולטה למדעי הרוח, ולקרן מימונידיס על העבודה המשותפת והתמיכה הארוכה.

אני מאחל לכם ולכן הצלחה גדולה בהמשך הדרך ומקווה לראות אתכם ואתכן לומדים אצלנו כסטודנטים וסטודנטיות מן המניין בעוד כמה שנים.

אוטמזגין

בברכה חמה,

פרופ' ניסים אוטמזגין

דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית

וראש הוועדה האקדמית המלווה לתוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

ברכת יו"ר ועדת ההיגוי של מרכז מדעני העתיד

ירום אריאב

אני מברך אתכם, בוגרי המחזור השלישי של תכנית אידיאה באוניברסיטה העברית על סיום מוצלח של המסע המדעי-חינוכי המרתק.

עבודת מחקר במסגרת תכנית אידיאה היא תהליך בו נדרשתם לשאול שאלות, להפעיל את הדימוין ולגלות סקרנות. נדרשתם למצוא את כישרונותיכם הברוכים, להתגבר על הקשיים הלא מעטים שבדרך, להיות נחושים ולהתמיד, לפתח עניין, לחפש אחר תשובות, ולחקור. הרבה ידע, מאמץ וזמן נדרש מחוקר, כדי להתמודד עם שאלות שאיש לא בחן לפניו. בתוכנית אידיאה ניתנה לכם הזדמנות להיות שותפים במסע מופלא זה של מחקר. התוצר הסופי של עבודות המחקר מלמד כי עמדתם במשימה בהצלחה ואנו גאים בכל אחת ואחד מכם.

ברכות לצוות האקדמי חינוכי של התכנית, למנחים, וכמובן להורים היקרים. תמיכתם ושיתוף הפעולה שלהם הם שתמכו והובילו אתכם למעמד זה ואנו מודים להם על כך.

מרכז מדעני העתיד ישמח ללוות אתכם בהמשך הדרך. אתם מוזמנים להצטרף ולפעול, לתרום ולהיתרם במסגרת "אסכולה", ארגון הבוגרים של מדעני העתיד.

אנו בטוחים כי הכישורים, הידע, ובעיקר הרצון לחקור יסיעו לכם בהמשך הדרך. אין לנו ספק שתקטפו את פירות השקעתכם לאורך מסלול החיים של כל אחת ואחד מכם.

יורם אריאב

בברכה,

ירום אריאב

יו"ר ועדת ההיגוי של מרכז מדעני העתיד

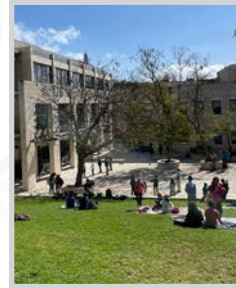

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

דבר העורכים

"אֲשֶׁרִי אָדָם מֵצֵא חֶכְמָה וְאָדָם יִפְּקֵן תְּבוּנָה"
(משלי פרק ג', פסוק י"ג).

קוראים יקרים, משפחה, חברים, או סתם מתעניינים,

אנחנו שמחים להציג בפניכם את פירות עבודתנו בשנתיים האחרונות. שנתיים שלאורכן תלמידי מחזור ג' בתוכנית "אידיאה", עמלנו ועבדנו קשה, עברנו יחד חוויות לאין ספור ובילינו שעות ארוכות במחשבה, במחקר, ובכתיבה.

חוברת זו מהווה סיכום של התהליך המחקרי והאקדמי שעברנו על מנת לכתוב את עבודות הגמר שלנו. תוכלו למצוא כאן תקציר המתמצת את מחקרו של כל משתתף בתכנית לכדי הסבר על נושא המחקר, על תהליך העבודה וכמובן על המסקנות והתוצאות המעניינות. דרך התקצירים תוכלו להיכנס לנקודות המבט הייחודיות של חברינו לתוכנית, וללמוד מעט על נושאי המחקר שנפרשים על מנעד רחב של תחומים במדעי הרוח והחברה.

אנו מודים לצוות התכנית, שעשה מעל ומעבר עבור כל אחת ואחד מתלמידי התכנית על מנת שיצליח להגיע לתוצאה הטובה ביותר. וכן, חשוב לנו להודות לכל החברים והחברות שלנו בתוכנית, לאלו שקוראים להם איתי וגם לאלו שלא, שביחד, מתוך חברות עמוקה ובעזרה הדדית אחד לשנייה, הצלחנו להגיע לעבודות מחקר מוצלחות ומרתקות מאין כמוהן, וליצור קבוצה מגובשת ואוהבת. תודה לכולכם!

אנחנו מקווים ובטוחים שניפגש בהזדמנויות רבות, ומאחלים לכל חברינו וחברותינו בהצלחה בהמשך, ולקוראי החוברת הזו אנו מאחלים קריאה מעשירה, מרתקת ומהנה בתקצירים של תלמידי אידיאה במחזור ג'.

ודבר אחרון, כל עבודות המחקר והתקצירים הוגשו לפני שמחת תורה תשפ"ד, שבו החלה מלחמת 'חרבות ברזל'. לכן, למרות שהמלחמה והאירועים המדיניים והעולמיים שנקשרו בה הציפו מחדש שאלות הרלוונטיות לעבודות המחקר של חלקינו, אין למאורעות המלחמה התייחסות בתקצירים ובעבודות.

תהילה וייסבלאי, שגיא פלדמן ולילך סמואל

מעריכים,

תהילה וייסבלאי, שגיא פלדמן ולילך סמואל,
עורכי חוברת התקצירים

ברכת המנהל האקדמי של תוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

ד"ר אבינועם יובל-נאה

מחזור ג' יקרים ויקרות,

עברתם דרך ארוכה ואינטנסיבית עד הרגע הזה. הצטרפתי לדרך שלכם רק בסופה, אבל הספקתי די מהר להכיר את החבורה המרשימה שנקראת מחזור ג', ואת הפרויקטים המרתקים ויפים שלכם.

מה שעשיתם בשנתיים שלכם באידיאה כל כך חשוב כי אימנתם את עצמכם להביט אחרת במציאות. לשאול עליה שאלות, ואחריהן לשאול עוד שאלות, ואז עוד שאלות אחרות. ולכל אורך התהליך לכוון מחדש את המחשבות שלכם ולא להתקבע בהן, לפי הבעיות החדשות שגיליתם ולפי הדברים שמצאתם.

זו לא היתה משימה נקודתית, שאפשר לעשות בספרינט, כמו רוב המשימות הלימודיות שאנחנו רגילים אליהן. זו היתה ריצת מרתון ארוכה. אני בטוח שעברתם הרבה אתגרים בדרך, ובמבט לאחור, אפשר לראות דווקא אותם בתור מה שמלמד ומאמן אותנו יותר מהכל לפתח את היכולות שלנו.

בתקופה שבה רק מה שמניב תועלת מיידית נחשב, העיסוק בשאלות המהותיות על התרבות והחברה שלנו הוא קריטי. בלי היכולת להביט במציאות באופן ביקורתי, ולהשתתף במורשת התרבותית האנושית, החיים האישיים והחברתיים שלנו יהפכו לנקודות על האלגוריתם. דווקא עכשיו, כאשר הכוח של המכונה מתעצם והאופק שלו לא ברור, אנחנו צריכים לבסס את היכולות הייחודיות שלנו, ובעיקר את היכולת לשאול שאלות, ולהביט במציאות מכמה נקודות מבט. ואת היכולות האלה אני בטוח שפיתחתם מאוד בתהליך שעברתם.

אני כותב את הדברים האלה ברגע משבר עמוק מאוד של החברה הישראלית ומדינת ישראל. כולנו כיחידים וכחברה נהיה חייבים לחשוב ללא התפשרות על בעיות העומק שלנו ואיך אנחנו מתמודדים איתן. בשלב הנוכחי קשה לנו לחשוב מעבר לכאב המיידי והחששות, אבל נהיה חייבים לעשות זאת, ואני בטוח שלכל אחד ואחת מכן תהיה תרומה גדולה בכך. אני מאחל לכם שהכשרונות שפיתחתם ישמשו אתכם להיטיב עם ואת החברה הישראלית, ולהפוך את העולם למקום טוב יותר.

מברך אתכם על ההישג הגדול שעשיתם,

אבינועם

ד"ר אבינועם יובל-נאה

המנהל האקדמי של תוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

צוות תוכנית אידיאה באוניברסיטה העברית

מנהלת האוניברסיטה העברית לנוער
ד"ר אוסנת כהן

מנהלת מרכז המעבדות למדעים ע"ש בלמונטה
ד"ר נועה סרי

מנהלת תוכניות אלפא ואידיאה
ד"ר יעל אברהם

מנהל אקדמי
ד"ר אבינועם יובל-נאה

רכזת תוכנית אידיאה
סיגל קליין

רכז חברתי
אלון אופנהיים

יועצת חינוכית
ד"ר נועה ענבר

צילום תלמידים ותלמידות ארנון בוסאני
תמונות פרי מחקרם של תלמידי.ות אידיאה או שהן
תמונות בנחלת הכלל ומותרות לשימוש
צילומים נוספים אתר pixabay.com

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

רשימת מנחים ומנחות בתכנית אידיאה מחזור ג'

אמיר אפרתי (MA), החוג לבלשנות, האוניברסיטה העברית בירושלים

אריאל פז סוויצקי (MA), התכנית לחקר סכסוכים, האוניברסיטה העברית בירושלים

בועז ברגר (MA), המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים

בר נדל (MA), המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית בירושלים

דנה קצוטי (MA), המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

דקל שי שחורי (PhD), המחלקה לספרות עברית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

טל מאיר גלעדי (PhD), החוג לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

יונת ריין-ספיר (MA), החוג לגיאוגרפיה ובית הספר המתקדם ללימודי סביבה, האוניברסיטה העברית בירושלים

מור גלר (MA), המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים

מיקה אולמן (MA), החוג לארכיאולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

נדן פלדמן (MA), המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים

צבי לובושיץ (MA), החוג למדע הדתות, האוניברסיטה העברית בירושלים

צופיה מאלב (MA), המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

תום זיו (MA), המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית בירושלים

בתי ספר המשתתפים בתוכנית אידיאה מחזור ג'

תודה לרכזות ולרכזים החינוכיים בבתי הספר, על שותפות הדרך והתמיכה בתלמידים ובתלמידות לאורך שנות המחקר והכתיבה.

אולפנת בנ"ע אורות מודיעין

רכזת: חגית קליין
תלמידים: טל מעין

אולפנת נוגה בית שמש

רכזת: רותי ברזילי
תלמידים: לילך סמואל

אמי"ת בנים מודיעין

רכזת: שמואל בוכניק
תלמידים: איתי הרשושנים
עומר מוזס

תיכון קשת מזכרת בתיה

רכזת: דביר פרידמן
תלמידים: אביה גליק

מקיף הר טוב צרעה

רכזת: דינה בן תורה
תלמידים: גלי ישעיהו

מדרשיית הרטמן לבנות ירושלים

רכזת: רקפת ענזי
תלמידים: בלה בלקסטון דיטשר

וולדורף אדם

רכזת: גיא פז
תלמידים: אורי אנריקו סופר

מקיף אורט קרית מוצקין

רכזת: ברכה סוהן
תלמידים: שגיא פלדמן

הראל מבשרת ציון

רכזת: שגיא טל
תלמידים: תמר בראל רוזנצווייג

ישיבת בנ"ע אורות יהודה

רכזת: יהודה גייסון
תלמידים: אוריה דוויק
איתי כלף

ישיבת חורב

רכזת: שלמה שלוסברג
תלמידים: שי גרושקו

ישיבת נווה שמואל

רכזת: שאולי סיאני
תלמידים: אבינעם שקלאר

מדרשיית עמליה-טליה

רכזת: נעמה אליצור
תלמידים: אדווה בייזר

מדרשת קמה ירוחם

רכזת: בנצי פבר
תלמידים: אביגיל כהן

סטודיו אנקורי

רכזת: חנה שוסהיים
תלמידים: דניאלה בן גל

פלך קרית עקרון

רכזת: עדי פופר
תלמידים: שירה אייזנשטיין

תיכון פלך ירושלים

רכזת: בתיה יעקובסון
תלמידים: אביגיל גרמן
מגד זימרן
נעה קויפמן
רעות טויטו

התיכון שליד האוניברסיטה

רכזת: אורלי מצר כהנא
תלמידים: איתי אהל גלילי
איתי פוקס
אלמוג בוטן דסקל
עידו היימן
תהילה וייסבלאי

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

שמות התלמידים

ונושאי העבודות (לפי סדר א-ב של שמות משפחה)

אהל גילי איתי

כניסת תרבות הבידור האמריקאית לישראל 14

אייזנשטיין שירה

אמנות דיגיטלית והשפעתה על עולם האמנות המסורתית 38

בוטון-דסקל אלמוג

כיצד מדיניות פסקלית השפיעה על אינפלציה בזמן משבר הקורונה? 56

בייזר אדוה

הגבולות הלגיטימיים של הפעלת כוח מדיני-פנימי על פי "המדינה" לאפלטון 34

בלקסטון דיטשר בלה

החברה הפטריארכלית והאופנה המערבית 58

בן גל דניאלה

שימוש של שמות תואר במין דקדוקי לפי השיוך המגדרי שלהם בשפה העברית 40

בראל רוזנצוויג תמר

הגבול המחשבתי - השפעת החברה על דרכי ההתבטאות שלנו 60

גליק אביה

חוויות של יוצאי כתות לאחר החזרה לחברה 62

גרשקו שי

היחס החברתי והמשפטי לחוק גיוס חובה - מחקר משווה 50

גרמן אביגיל

העלייה השנייה והחיים בארץ: שתי נקודות מבט 16

דוויק אוריה זאב

בחירת מוסיקה בקרב בני נוער 64

היימן עדו

מהם המניעים הפוליטיים לחרמות ספורטיביים? 52

הרשושנים איתי

מאפיינים של 'רומן משפחתי' בשלושה רומנים גרפיים של רותו מודן 26

וייסבלאי תהילה

הגנים המלכותיים בהרודיון תחתית 44

זימרון מגד

העם והאליטה: התמודדות מול זיכרון העבר והשפעתה על עיצוב הזהויות בגרמניה
המערבית לאחר מלחמת העולם השנייה 18

טויטו רעות

מלחמת לבנון בקולנוע הישראלי 48

טל מעין

נכונות הציבור בישראל לעסקת שבויים עתידית בהשפעת עסקת שליט 54

ישעיהו גלי

השפעת גירושי ההורים על תפיסת ילדיהם על משפחה וזוגיות בעתיד 66

כהן אביגיל

שפה מהסרטים: מהי ההשפעה של צריכת מדיה בשפה זרה על רכישת אוצר מילים
בשפה זו? 42

כלף איתי

בית המקדש בהגות הרמב"ם 30

מוזס עומר משה

האנטישמיות בשמאל האמריקאי בשנות נשיאות טראמפ 21

סופר אורי אנריקו

היחס הבין-דורי בראי דמויות הגיבור והאנטי-גיבור ביצירות O. יזהר וסופרי תש"ח 24

סמואל לילך

בחינת מגוון גישות להפסקת השימוש במילים עם קונוטציה בוטה 36

פוקס איתי

"פירמידת נתב"ג": השפעת סיקור תקשורתי על החלטות ציבוריות בישראל 46

פלדמן שגיא

יהודים שהגיעו בערוב ימיהם לארץ ישראל, למות ולהיקבר בה, במאה ה-19
ובראשית המאה ה-20 22

קויפמן נעה

היחסים בין בדיון ומציאות בספרי "רשומות קוטל המלך" 28

שקלאר אבינעם

הדלקת נרות חנוכה - מי? למה? ומתי? 32

התרבות הישראלית עברה תהליך אמריקניזציה נרחב שהשפיע משמעותית על סממניה היום מול אופיה בקום המדינה. על כך אין עוררין בקרב קהילת המחקר הישראלית. אכן, אין כמעט תחומים בישראל בהם ניתן לנבון ולא למצוא תכונות אמריקאיות בולטות שהשפיעו על התפתחותם. על אף ההתעסקות המשמעותית באמריקניזציה הישראלית, רוב המחקרים עוסקים בתופעה משנות השמונים ואילך, ולכן רציתי לבדוק האם היו ניצנים שלה גם בעשורים מוקדמים יותר. מלבד זאת, השינוי התרבותי הוסבר במחקרים הקיימים בעזרת חקר תופעות חברתיות נפוצות באותן השנים, בעוד שאירועים היסטוריים חשובים שהשפיעו על הלך הרוח במדינה לא קיבלו התייחסות מספקת. מחקרי עסק בכניסת התרבות האמריקאית לישראל בשנות השישים והשבעים דרך סקירת השפעת מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, ומכיוון שתרבות הבידור בארץ עברה שינוי דרסטי בשנים אלו התמקדתי בה.

ראשית, צריך להבין שסממני

תרבות הבידור בגרסתה האמריקאית, כמו לדוגמה תרבות צריכה ומסחר כחלק אינטגרלי מהחיים ותכנים פופולריים שפונים לכלל המעמדות (כמו לדוגמה תכניות ריאליטי שבהן צופות כל שכבות האוכלוסייה), לא תמיד היו נפוצים בארץ כפי שהם היום. תרבות הבידור הפופולרית בארץ הייתה בשנות החמישים ובתחילת שנות השישים תרבות "צברית" שנוצרה בעקבות מדיניות כור ההיתוך שהוביל דוד בן גוריון, מה שהשתקף לדוגמה בסרטים הישראלים שהופקו על ידי הממשלה ובזמרים ובשחקנים הפופולריים שהגיעו רק מהלהקות הצבאיות.

אין כמעט תחומים בישראל בהם ניתן לנבון ולא למצוא תכונות אמריקאיות בולטות שהשפיעו על התפתחותם.

הפרק הראשון סוקר את השפעות מלחמת ששת הימים, שאחריה הגאווה הלאומית הגיעה לשיא ושררה במדינה אופוריה. למרות זאת, דווקא היא הובילה שינויים משמעותיים בתרבות הבידור הישראלית. לדוגמה, בשל ההשתלטות על השטחים במלחמה, נוספו למדינה תושבים ערבים חדשים רבים שצרכו את הידע שלהם משידורי הטלוויזיה של מדינות שכנות שהתנגדו לישראל. החשש של הממשלה היה שבלי שידורי טלוויזיה ישראלים שיהוו תחרות ראווה, לא ייווצרו יחסי הבנה הדדית בין הערבים ליהודים במדינה. על מנת למשוך את הצופים, גם הטלוויזיה הישראלית האריכה את לוח השידורים שלה זמן קצר לאחר הקמתה ושילבה בו תכניות אמריקאיות.

מלבד זאת, המקומות בהם היה השינוי הדרסטי ביותר אחרי המלחמה בנוגע ליחס לאמריקה היו הקיבוצים. חברי הקיבוצים הובילו באחוזי הגיוס, וברית המועצות הפנתה את הגב למדינה ותמכה בצבאות ערב. דבר זה גרם להתנגדות העזה לאמריקניזציה בקיבוצים לאבד מכוחה ולדור החדש שלחם במלחמה לחוש קרבה גדולה בהרבה לתרבות האמריקאית (בריקודים, עישון מריחואנה, קניית מוצרים חדישים ועוד).

ההתנגדות הפוחתת לתרבות האמריקאית, לצד עליית יהודים אמריקאיים רבים לישראל בעקבות הניצחון, הובילה לפתיחות תרבותית שהתבטאה בהצגות אמריקאיות שהועלו, ריקודים ושירים אמריקאיים שהפכו לידועים בציבור הרחב ואפילו מגזין רכילות ראשון - "להיטון" - שדיווח על סלבריטאים ושילב אותם בפרסומות - מאפיין אמריקאי קלאסי.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

שגרם בהמשך גם למערך להשתמש בסלבריטאים (הגשש החיוור) בתשדירים. העיתונאים שסיקרו את מערכת הבחירות של 1977 קראו לה בזלזול "מערכת הבחירות הראשונה נוסח אמריקה", אבל לליכוד שיטה זו עבדה מעל הציפיות. מובילי הקמפיין מטעם הליכוד אף קראו למכור את הליכוד כפי שמוכרים קולה. תהליך האמריקניזציה התגבר בעקבות המהפך ותחומים רבים השתנו בעקבותיו - חברות מזון אמריקאיות נכנסו לארץ, כוכבי טלוויזיה אמריקאיים צולמו עם פוליטיקאים והעיתונים הפכו לרכילותיים וצבעוניים יותר ועסקו רבות באמריקניזציה הישראלית. היום אנו חיים במדינה בה תרבות הבידור האמריקאית היא חלק ניכר מהסביבה, ומעניין לגלות שגם אירועים צבאיים ופוליטיים שבהתחלה נראה כאילו בינם לבינה אין שום קשר השפיעו על הכניסה שלה לארץ.

הפרק השני עוסק בהשפעות מלחמת יום הכיפורים, שאחריה האווירה במדינה הייתה מבולבלת ומדוכאת. הישראלים, שלפני כן העריכו ואף העריצו את מנהיגיהם הפוליטיים והצבאיים שסימלו את התרבות הישראלית-חלוצית, החלו לפקפק בהם ולפיכך גם בתרבות זו. התרבות האמריקאית, שכבר החלה לבסס את עצמה בארץ, הייתה האופציה הנגישה ביותר והמתאימה ביותר מפני שהיא סיפקה אסקפיזם שהאזרחים דרשו.

חלק מסוים מתוך תרבות הבידור האמריקאית מספק אסקפיזם חזק במיוחד - תרבות הסלבריטי. המעקב אחר החיים הנוצצים של אנשים מפורסמים מהווה בריחה מהמציאות היומיומית בה אדם חי, ולאחר איבוד האמון במודלים לחיקוי עד אז הסלבריטאים היוו תחלופה מתאימה כקבוצת אנשים אליה נושאים עיניים בהערצה. דוגמה לכניסה של תרבות הסלבריטי למדינה היא להקת כוורת. הלהקה, שהופעותיה הראשונות היו בפני חיילים במלחמה, זכתה להצלחה עצומה אחריה. כותב ומלחין רוב השירים בלהקה, דני סנדרסון, גדל בארצות הברית והביא איתו לארץ את המוזיקה משם. הלחנים האמריקניים הותאמו לבדיחות ישראליות, וההצלחה המטאורית של הלהקה הדגימה מעין תהליך שילוב של תרבות אמריקאית וישראלית שהפך להיות מיינסטרים. ביחד עם הצלחתם בקרב הקהל גם העיתונים החלו לדווח עליהם רבות, ובעקבות הביקוש הדיווחים עברו לעסוק גם בחייהם האישיים ואף החלו להשוות בינם לבין פוליטיקאים כדמויות חברתיות חשובות.

הפרק השלישי בודק כיצד תהליך האמריקניזציה שהתחיל במלחמות התפתח בשנים שאחריהן. אירוע משמעותי שקרה כחלק מהתהליך הוא מהפך 1977, ששיקף גם הוא את תהליך האמריקניזציה. במהפך, מפלגת "הליכוד" הליברלית שערכה דמו לערכים אמריקאיים (ליברליות וקפיטליזם לדוגמה) זכתה בבחירות לראשונה. במערכת הבחירות בה התרחש המהפך בוצע שימוש לראשונה בסלבריטאי (ספי ריבלין) בקמפיין הבחירות של מפלגת הליכוד, מה

אביגיל גרמן

העלייה השנייה: שתי נקודות מבט

תחום: היסטוריה | **בית ספר:** פלך תיכון ניסויי תורני לבנות, ירושלים
העבודה נכתבה בהנחיית מור גלר, החוג להיסטוריה, הפקולטה למדעי הרוח, האוניברסיטה העברית

העלייה השנייה הייתה ללא ספק מאורע יסודי בתולדות היישוב היהודי בארץ ישראל. אותם העולים שהגיעו בין השנים 1903-1914, מיוצגים בדרך כלל ע"י אחוז קטן אך בולט שלהם, החברה החלוצית. החלוצים, כאלפיים צעירים סוציאליסטים, הגיעו חדורי מטרה הישר מהמאבק הסוציאליסטי הכושל באירופה, וחלמו לבנות בא"י חברה יהודית עצמאית ומשגשגת.

תרומתם של אותם צעירים ליישוב העברי בארץ ישראל (בהתיישבות, בביטחון ובתרבות) הייתה עצומה, ורבים ממפעליהם היו בסיס למדינה שקמה כמה עשורים אחר כך. אך עלייתם הייתה כרוכה בסבל וייסורים: החל מהסתגלות לאקלים הקיצוני וכלה במסגרת החברתית הנוקשה.

במחקרי, ביקשתי להבין את ההשלכות הנפשיות של המציאות הזו - כיצד התמודדו החלוצים הצעירים עם צורת החיים החדשה? מה היו הגורמים לתגובות הנפשיות הקיצוניות של חלקם, וכיצד אחרים הצליחו לגבור על הקשיים ולהכות שורשים בארץ?

את דרכי ההתמודדות של החלוצים ניתן למקם על

רצף, כשבקצהו האחד נמצאים חלוצים שנשארו בארץ וחיו בה את שארית חייהם ובקצהו השני אותם חלוצים ששמו קץ לחייהם. כדי להבין לעומק את שתי התופעות, קראתי את יומניהם של שני חלוצים - יעקב מחניימי ואלכסנדר ברקנר - שייצגו בצורה מלאה את שני קצות הרצף.

היומנים של שני החלוצים נקראו במטרה למצוא מידע בשלל נושאים - מצבו הפיזי של החלוץ,

הסתגלותו הלשונית לארץ, יחסיו עם אוכלוסיות שונות, הערכים החשובים לו, מצבו החברתי, מצבו הנפשי והתמודדותו עם קשיי העלייה וההתערות בא"י. לאחר ניתוח היומנים, ערכתי ביניהם השוואה וניסיתי להבין, מתוך ההבדלים שבין שני הטקסטים, את הגורמים לתופעות הנפשיות השונות שרווחו בקרב החברה החלוצית.

מחניימי מייצג את קבוצת החלוצים שאכן היכו שורשים. הוא היה ציוני נלהב שהגיע לארץ בשנת 1912 מליטא והיה ממקימי קבוצת מרחביה. סגנון כתיבתו מאופק, אך הוא תיאר בקפדנות רבה את כל היבטי חייו בקבוצה, כך שיומנו פותח לנו צוהר יקר ערך לחייו ולתקופה כולה. מנגד, ברקנר מייצג את החלוצים המתאבדים. ברקנר הגיע לארץ בסביבות 1905 מרוסיה מלא להט אידיאולוגי והיה פעיל מאוד בענייני הקמת שוק עבודה יהודי עצמאי.

אולם, שלא כמו מחניימי הוא לא הצליח להתמודד עם הקשיים הרבים שפקדו אותו בארץ, ובשנת 1911 שם קץ לחייו.

במהלך המחקר עמדתי על מספר הבדלים משמעותיים בין שני החלוצים שהיה בהם כדי להסביר את גורלם השונה בארץ, כמו למשל

מצבם המשפחתי. מחניימי התחתן בתחילת תקופת כתיבת היומן, ונולדה לו בת בשנה לאחר מכן.

חיי המשפחה היו עבורו מעטפת תומכת. ברקנר, לעומת זאת, חי בבדידות וללא קשר רומנטי, עובדה שדיכאה אותו מאוד. נתתי את דעתי גם למצבם החברתי הכולל של השניים - מחניימי היה פעיל בקבוצה ואהוב ומקובל על כל חברה.

את דרכי ההתמודדות של החלוצים ניתן למקם על רצף, כשבקצהו האחד נמצאים חלוצים שנשארו בארץ וחיו בה את שארית חייהם ובקצהו השני אותם חלוצים ששמו קץ לחייהם.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

ברקנר, אדם חולה שלא יכול היה לצאת לעבודה או לאירועים חברתיים, התקשה להשתלב בסביבתו. האידיאולוגיה הבדילה בין חלוצים שהשתקעו ביישוב לבין אלה ששלחו יד בנפשם.

קל לטעון שמדובר בשני מקרים נקודתיים, ושאינן להשוואה משמעות בהקשר הרחב יותר של החברה החלוצית.

יותר מכל גורם אחר, הגמישות האידיאולוגית הבדילה בין חלוצים שהשתקעו ביישוב לבין אלה ששלחו יד בנפשם.

ואולם, מסקנות ההשוואה בין יומני

החלוצים עולות בקנה אחד עם מחקרים שנעשו בנושא.

כמו במקרה של יעקב מחניימי ואלכסנדר ברקנר, היכולת לגשר על הפער שבין חלום לבין מציאות או העדר היכולת הזו, הם שחרצו גורלות.

האידאולוגיה הבדילה בין חלוצים שהשתקעו ביישוב לבין אלה ששלחו יד בנפשם.

המחקר שלי העלה שההבדל המכריע בין שני החלוצים הוא מידת קנאותם האידיאולוגית. עם כל שמחניימי האמין מאוד בערכים הציוניים והסוציאליסטים, הייתה בו מידה של גמישות אידיאולוגית שאפשרה לו לקבל את המציאות כמו שהייתה, גם כשהיא לא תאמה את חזונו.

יכולת זו היתה חסרה אצל ברקנר, שהכריז לא פעם על רצונו למות כאשר המצב ביישוב לא תאם את האוטופיה שדמיין לעצמו. יותר מכל גורם אחר, הגמישות

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

מגד זימרן

העם והאליטה: התמודדות מול זיכרון העבר והשפעתה על עיצוב הזהויות בגרמניה המערבית לאחר מלחמת העולם השנייה

תחום: היסטוריה | בית ספר: פלך ירושלים תיכון ניסויי תורני לבנות, ירושלים
העבודה נכתבה בהנחיית בועז ברגר, המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית

מלחמת העולם השנייה הותירה בעולם חלל של כשמונים וחמישה מיליון בני אדם. זאת בנוסף למיליוני פליטים, כלכלה עולמית הרוסה ולמיליארדי חיים שסטו ממסלולם ונהרסו לעד. פצע כזה, אי אפשר שיתאחה מיד עם פליטת הכדור האחרונה.

כל מלחמה מותירה אחריה אדמה חרוכה ואנשים שבורים, אולם מלחמה זו הייתה קשה מכל. ההשלכות הפוליטיות, הדמוגרפיות והכלכליות של מלחמה זו היו הרסניות, לצד ההשלכות הקשות על הנפש.

ההשפעה הישירה על המדינות והלאומים הנפגעים הייתה ברורה, כשבראשם העם היהודי והמדינות הכבושות, כגון צרפת ופולין.

ההשפעה הפחות ברורה מאלה, היא דווקא על המדינה הפוגעת, זו שזרעה את ההרס והובילה את העולם המערבי כולו בסחרור מדמם ששאב אליו עשרות מדינות ונטל את חייהם של מיליוני נפשות. כיצד ניתן לחיות בגרמניה ביום שאחרי

המלחמה? כיצד ניתן לחיות, כאשר ענן העבר מרחף מעל המדינה כולה, וגלי הזיכרון והאשמה מאיימים להטביעה? איך ניתן להמשיך הלאה?

חיים כחלק מקולקטיב שטבוע בו אות קלון, עשויים להיות חיי סבל. על מנת להמשיך ולהשתייך לקולקטיב מוכתם, יש צורך בהתמודדות עם אותה טראומה, בין אם על ידי התמודדות ישירה איתה, ובין אם על ידי הדחקה.

עבודת המחקר שלי מבקשת להתחקות אחר דרכי ההתמודדות של האזרחים הבלתי מעורבים של גרמניה המערבית עם העבר והזיכרון של זוועות מלחמת העולם השנייה בתקופה שלאחר המלחמה.

בעבודה אני בוחנת שאלה זו תוך התייחסות לשתי קבוצות מובחנות - האליטה הפוליטית והאינטלקטואלית והאוכלוסייה הכללית. העבודה מציגה השוואה בין דרכי ההתמודדות השונות של שני המעמדות השונים, ומנתחת את טכניקות הנטרול שאותן הן פיתחו, על מנת להתמודד עם זיכרון העבר, עם עול האשמה, ועם הצורך להמשיך הלאה.

החלק הראשון בפרק הראשון עוסק באליטה האינטלקטואלית, ומנתח את כתביהם של שניים מההוגים הגרמניים המרכזיים באותה תקופה: 'שאלת האשמה' של קרל יאספרס, ו'What Does' Coming to terms with the past

mean? של תיאודור אדורנו. שני הפילוסופים לכאורה מציגים גישה המתנגדת להתנערות מאשמה ומהעבר, וקוראים בדרכים שונות להתמודדות כנה עם הזיכרון ועם הקשיים שהוא מביא איתו. אולם דווקא מתוך השוואה בין שני הטקסטים, ניתן לראות שאף אחד מהם לא מתמודד באופן מלא עם כובד

הזיכרון והאשמה. אדורנו ויאספרס מגדירים את הסוגייה בצורה מצומצמת כדי שתהיה להם את היכולת להתמודד עימה, במקום לעמוד מול הסוגיה המלאה. למרות הרצון של שניהם להתמודד עם העבר, כובדו של הזיכרון מונע מהם לעשות זאת באופן מלא.

בחלק השני של הפרק, העוסק באליטה הפוליטית, ניתחתי את גישותיהם של קנצלר גרמניה המערבית, קונארד אדנאואר, ונשיאה, תיאודור הויס, מתוך נאומים שנשא ומכתבים שלהם. לאליטה הפוליטית אינטרס ברור - לבנות את גרמניה המערבית. כתוצאה מכך, שניהם מנתבים את שאלת העבר

על מנת להמשיך ולהשתייך לקולקטיב מוכתם, יש צורך בהתמודדות עם אותה טראומה, בין אם על ידי התמודדות ישירה איתה, ובין אם על ידי הדחקה.

והאשמה על מנת למנף את המדינה החדשה, ומנסים לעגן אותו לא כנטל הצובע את ידי האזרחים בדם, אלא כהכוונה אל העתיד. על ידי כך הם למעשה מרדדים את שאלת העבר והזיכרון במובן מסוים, שכן הם מתעלמים מהמובן הכבד של העבר, ומהעול הקשה מנשוא שהוא מניח על הזכרים.

הפרק השני של העבודה עוסק בציבור המערב-גרמני. הדגמתי שהעם התעסק בעיקר בקושי עצמו - ברגשות השלילים שהמציב יצר. ההתמודדות העיקרית של האוכלוסייה האזרחית הייתה הדחקה שהתבטאה בשלילת האשמה, הטלתה על גורם אחר, התחמקות ועוד.

מסקירה כללית זאת ניתן לייצר הבחנה חדשה: שכבות שונות בחברה פעלו אל מול הקושי בהתאם לתפקידן. האזרחים הפשוטים, שלא היו מחויבים לאף גורם, יכלו לפעול לפי האינסטינקט הראשוני והבסיסי ביותר - לדחות את האשמה על העבר ואת האחריות כלפי העתיד. לעומתם, הפוליטיקאים היוו אישיות לדוגמה, מנהיגים ומעצבים של גרמניה החדשה וזהותה, ודעותיהם הוצגו לעם ולעולם הבינלאומי מחוץ לגבולות גרמניה. לכן, הם לא יכלו לבחור את האופציה הפשוטה ביותר, והיה עליהם להציג דעה מורכבת יותר ותקינה מבחינה פוליטית.

עמדתם עיצבה את גרמניה של אחרי המלחמה ומשום כך הייתה צריכה לאזן בין לקיחת אחריות ובין סלילת הדרך של המדינה אל עבר העתיד המותיר את המלחמה מאחור. יאספרס ואדורנו, מתוקף היותם פילוסופים, בחרו בדרך המחשבה - ההתמודדות העיקרית שלהם, היא דרך עיסוק בסוגיה, עיבוד שלה וחשיבה עליה.

למרות החלוקה הברורה לכאורה, נראה כי גם אלה שהתמודדו עם העבר ועשו מאמץ ניכר שלא לבחור בדרך הקלה ולהתעמת עם הזיכרון - גם הם לא היו מסוגלים לקבל את האשמה ולהתמודד עם העבר באופן מלא. במנותק מההשתייכות הקבוצתית - הן האינטלקטואלים,

ילד בברלין המערבית ב-1945, מתבונן בכרזה שהציבו בעלות הברית המערביות שעליה תצלומים מזוועות המלחמה לצד הכיתוב "diese schandtaten: eure schuld" (מעשים אלה - אשמתכם היא!)

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

עומר מוזס

האנטישמיות בשמאל האמריקאי בשנות נשיאות טראמפ

תחום: היסטוריה | **בית ספר:** בית חינוך אמי"ת מודיעין בנים ע"ש סטקר, מודיעין-מכבים-רעות
העבודה נכתבה בהנחיית נדן פלדמן, המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית

"אנטישמי הוא מי ששונא יהודים יותר ממה שצריך." (פתגם אירופאי עממי)

"אנטישמיות היא סוג של אות קין חברתי שמראה שחברה מסוימת עדיין אינה מוכנה לאורח חיים מודרני." (וולטר ראסל מיד, 2010)

אנטישמיות היא תופעה עתיקת יומין ונחשבת לשנאה המתועדת הארוכה ביותר כלפי קבוצה אתנית/דתית, שתיעודים לקיומה נמצאו עוד מהימים בהם העולם נשלט על ידי אימפריות כדוגמת יוון ורומא. האנטישמיות נכחה גם בימי הביניים תחת הכנסייה הקתולית דרך עלילות דם והאשמות ברצח ישו בידי היהודים. אך גם לאחר מכן, בתקופת

הנאורות המשיכה האנטישמיות לבלבל על אף שאת האמונות הנוצריות העתיקות החליפה תפיסה מדעית יותר. האנטישמיות מתקופה זו ואילך שינתה את פניה באופן ניכר ובמקום שהשנאה כלפי היהודי תהיה מבוססת על אמונה

דתית, ובשל כך יוכל היהודי להיגאל ממנה על ידי המרת דתו, בעת החדשה התקבעה תפיסה גזענית כמקור לשנאת היהודים - שנאה שנובעת מהיותו של היהודי בעל דם יהודי, כך שהוא אינו יכול להיגאל מהשנאה כלפיו. תפיסה זו שתמכה בהפרדה בין אנשים שונים בשל "גזעם", הובילה בסופו של דבר לעליית הנאצים והתרחשות השואה בה רצחו 6 מיליון יהודים. לאחר השואה, התקבעה במדינות המערב התפיסה של "לעולם לא עוד" ורצון להכחדת האנטישמיות. ואכן לאורך שנים היה נראה כאילו האנטישמיות נפסקה סוף סוף, בעיקר בשל הקמתה של מדינת ישראל ובהשתלבותם של היהודים בחיים הציבוריים במדינות רבות ובארצות הברית בפרט.

בשנים האחרונות חלה עלייה בולטת במספר התקריות האנטישמיות ברחבי העולם, ובארצות הברית (המאכלסת את מספר היהודים הרב ביותר בעולם לאחר ישראל) בפרט. את שיאה של שנאה זו בארצות הברית ניתן היה לראות בחצי השני של העשור הקודם, זמן כהונתו של דונלד טראמפ כנשיא ארצות הברית, ובפיגוע הירי שהתרחש בבית הכנסת "עץ החיים" בפיטסבורג ב-2018 - פיגוע הנחשב לתקרית האנטישמית הקטלנית ביותר בארצות הברית אי פעם.

אך למרות העלייה הכלל עולמית בשנאה כלפי יהודים, בשנים האחרונות חלה גם עלייה בשיח תומך ומקדם כלפי מיעוטים בצד השמאלי של

המפה הפוליטית. ההתנגשות הכיכול בין העלייה בשיח האנטי-גזעני בשמאל לבין קיומה הברור של אנטישמיות בשמאל (דבר המתבלט בעיקר באימוצה הכמעט מוחלט של כלל תנועת ה-BDS, על אף שהיא הואשמה

לא פעם כאנטישמית) בשנים אלו עניינה ודחפה אותי לחקור את האנטישמיות הקיימת בשמאל האמריקאי בשנות נשיאותו של טראמפ. וכך יצא שנושא המחקר הוא ניתוח ואפיון של התקריות האנטישמיות הבולטות בשמאל האמריקאי בשנים האחרונות.

בהגדרת האנטישמיות של מקרים שונים, ובמחקר שלי באופן כללי, התבססתי על הצלבה של מספר סוגי מקורות שונים - מאמרים וספרים אקדמאים, מסות ודו"חות של ארגונים, קטעי עיתונות, סקרים ואף על פרסומים ברשתות חברתיות.

המחקר עצמו התחלק לחמישה פרקים שונים. הפרק הראשון הוא רקע היסטורי, המסביר את

שורשיה של האנטישמיות השמאלית בכלל ובארצות הברית בפרט.

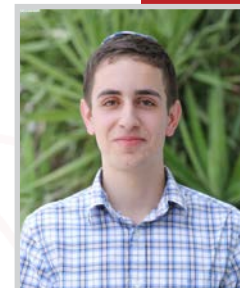
הפרק השני הוא רקע תיאורטי, בו הצגתי את הדיון בעניין הגדרת ומהות האנטישמיות, את ההגדרות השונות והבולטות למושג, את ההגדרה בה השתמשתי במחקר זה והסברתי מהו השמאל האמריקאי. שלושת הפרקים לאחר מכן נחלקו למבנה זהה - הצגת רקע מפורט בנושא הפרק וניתוח מחקרי שלו, הצגת 10 תקריות אנטישמיות בולטות משנות נשיאותו של טראמפ בנושא הפרק ומסקנות הנובעות מתקריות אלו.

הפרק השלישי עסק באנטישמיות הקיימת בקהילה השחורה, שמזוהה באופן מסורתי עם השמאל האמריקאי

וכיצד מערכת היחסים בין הקהילה השחורה לקהילה היהודית השתנתה לאורך השנים. הפרק הרביעי עסק באנטישמיות הנמצאת באוניברסיטאות ובתנועת BDS. הפרק החמישי עסק באנטישמיות בזירות הפוליטיות והתקשורתיות בארה"ב והסביר גם את הקשר בין טראמפ לאנטישמיות זו.

על ידי חקירת נושאים אלו ניסיתי להבין בצורה מקיפה ומיטיבה יותר את התקריות האנטישמיות בשמאל האמריקאי, ואף את ההשפעה של השתייכות לקבוצה מסוימת על דרך ההתבטאות אצל אנשים. כמו כן, הבנתי את השפעתם של גורמים שונים, המשותפים לחלק מהתקריות, על התקיימותה של שנאה זו בימינו.

לאורך מאות רבות של שנים יהודים מכל רחבי העולם היו עוזבים לקראת סוף חייהם את מקום מושבם, ביתם ומשפחותיהם ועולים בשארית כוחם לארץ ישראל, ארץ הקודש, על מנת לסיים בה את חייהם ולהיטמן בעפרה הקדוש - מתוך אמונתם הדתית בכך שארץ ישראל קדושה ובמעלות הקיימות בישיבה, במיתה ובקבורה בארץ ישראל. תופעת העלייה של הזקנים למות ולהיקבר בארץ ישראל הייתה נדבך משמעותי ומשפיע בתולדות העם היהודי, שעל אף זאת נעלם כמעט כליל מעל דפי הספרות המחקרית ההיסטורית שנכתבה עד היום. האזכורים לתופעה וסיפורי העולים נשמרו בעיקר בעיתונות היהודית של התקופה, במכתבים ובסיפורים שעברו מדור לדור במשפחות העולים הקשישים. לכן, השתמשתי בעבודת המחקר שלי בעיקר במקורות הראשוניים האלה ובחיתי להתמקד בארבעה מקרים מרכזיים של זקנים וזקנות שעלו בערוב ימיהם לארץ.

בהתחשב בשוני בין סיפוריהם האישיים של הזקנים האלה, וכן תוך שילוב סיפורים אישיים של קשישים נוספים במהלך המחקר, מטרתי הייתה ליצור תמונה רחבה של מאפייני תופעת העלייה למות ולהיקבר והלך רוחם של הזקנים והזקנות בארץ ישראל בתקופה המדוברת, דרך הסיפורים של האינדיבידואלים.

בעבודת המחקר בחנתי תחילה את מניעי העלייה של הזקנים, מעבר למטרות העיקריות לעלות לארץ על מנת למות ולהיקבר בה. בתוך מניעיהם השונים, בחנתי את גורמי הדחיפה של הזקנים ממקומות מושבותיהם ואת גורמי המשיכה שלהם לארץ, שהגיעו אותם לעלות. מצאתי שגורמי הדחיפה היו

קשורים לעיתים במצב משפחתי של התאלמנות או היותות ללא ילדים שיש צורך לטפל בהם, כשאלה כבר הקימו משפחות משלהם. לעיתים אחרות מניעי הדחיפה היו בריחה מפוגרומים, חולי או תחושה של הזקן או הזקנה שסופם קרב. גורמי המשיכה היו מגוונים כמובן בין הזקנים והזקנות השונים, אך רובם ככולם היו סביב הרצון לסיים את החיים בארץ ישראל בקדושה, בהתעלות רוחנית ודתית בארץ וקבורה בעפרה הקדוש, ובמקרים מסוימים הזקנים כמוהו להיקבר דווקא בהר הזיתים שבירושלים.

בהמשך חקרתי את התופעה בהקשר מצבם הכלכלי והחברתי של הזקנים ובהקשר הציונות שהתהוותה והתפתחה אז. בתקופה שבה

התמקדתי במחקרי, סוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20, התחולל בארץ עימות משמעותי בין שתי קבוצות היהודים בארץ - אנשי היישוב הישן ואנשי היישוב החדש. מצד אחד היישוב היהודי הישן שהיה בעיקר בערי הקודש בארץ והתאפיין בשמרנות דתית, התנגדות נחרצת לציונות ולהקמת מושבות וערים חדשות בארץ, והתפרנסות מכספי ה'חלוקה' (כספי תרומות מחוץ לארץ). מנגד, היישוב היהודי החדש, שאנשיו היו בעיקר אנשי העליות הציוניות, חילונים וגם דתיים, שראו את העבודה כדבר חשוב ביותר. המאבק ביניהם היה גדוש בגידופים והשמצות, אלה האשימו את האחרים בקנאות דתית ובחיי עוני שהם כופים על עצמם ועל רבים נוספים, והאחרים האשימו את אלה באי שמירת מצוות ובפגיעה במסורת היהודית ובדרך חייהם של היהודים "הוותיקים" בארץ.

העסקנים הציונים (תומכי היישוב היהודי החדש) שכתבו בעיתונים, יצרו בכתביהם בין השורות אנטייתזה מובהקת בין דמות היהודי הציוני שעולה ארצה, לבין דמות העולה היהודי הזקן.

ולתפרנס מעמל כפיהם. כמו כן במובן הציוני, נכון שלא מעטים מהזקנים בחרו להצטרף אל היישוב היהודי הישן ואפילו היו נגד הציונות בעצמם, אך היו יהודים רבים שהיו גם דתיים וגם ציונים, ומתוך כך בחרו לעלות לארץ כדי למות ולהיקבר בה בסוף חייהם. חלקם אף תרמו כספים או תרמו בדרכים אחרות להתפתחות היישוב היהודי החדש בארץ, לפני עלייתם או אחריה.

לבסוף, אין ספק שתופעת עלייתם של הזקנים לסיים את חייהם בארץ ישראל, הייתה מגוונת ומיוחדת במינה במאה ה-19 ובראשית המאה ה-20, שהושפעה והשפיעה על תהליך שיבת היהודים לארצם בדורות האחרונים. סיפוריהם המשמעותיים של העולים והעולות וסיפור התופעה בכלל, כמעט ולא סופרו במחקרים ובספרים, כי אם בסיפורים שנמסרו מפה לאוזן ובמכתבים שגם הם הולכים ונשכחים, הולכים ונעלמים. ודווקא בירור והתעמקות בהם כחלק בלתי נפרד מההיסטוריה של יישוב הארץ והציונות, מקנים תמונה שלמה, אמיתית ומרתקת על תולדות היהודים בארץ ישראל בתקופה שקדמה לקום המדינה.

בני מושב הזקנים שברחוב אלנבי בעיר תל אביב בשנת 1935. בית מושב הזקנים הוקם בשנת 1910 עבור זקנים שהגיעו ארצה בעיקר מארצות מזרח אירופה במטרה למות ולהיקבר בארץ הקודש.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

אורי אנריקו סופר

היחס הבין-דורי בראי דמויות הגיבור והאנטי-גיבור ביצירות ס. יזהר וסופרי תש"ח

תחום: ספרות | בית ספר: אדם על-יסודי, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית עדו ניצן, המחלקה לספרות כללית, האוניברסיטה העברית

עבודת המחקר שלי היא חלק מרעיון גדול יותר, התופס את דמויות הגיבור והאנטי-גיבור של כל תקופה כשליחים תרבותיים של ערכים ונורמות. היחס הבין-דורי שחקרתי בעבודה הוא דיון אפשרי מבין שלל דיונים אפשריים נוספים ושאלות רבות הנובעות מעיצוב דמויות הגיבור והאנטי-גיבור.

במרכז עבודת המחקר שלי עומדים היחסים הבין-דוריים והפנים-דוריים הנולדים מתוך עיצוב דמויות הגיבור והאנטי-גיבור ביצירות של הסופר ס. יזהר בין השנים 1938-1958: תקופת יצירתו המוקדמת לאחריה לא פרסם דבר במשך זמן רב. שאלת המחקר שלי היא מה היחס בין הסופר ס. יזהר לאבותיו החלוצים כפי שהוא מתבטא בדמויות הגיבור והאנטי-גיבור ביצירותיו המוקדמות? כיצד דמויות אלו משקפות את יחסו של ס. יזהר כלפי בני דורו?

על מנת לענות על השאלה אפיינתי ראשית כל את דמות הגיבור, האדם האידיאלי, אשר שימש כדוגמא בחינוך בני דור תש"ח ובהם יזהר, ושאליו הם חונכו להידמות - ואת האנטי-גיבור, המנוגד לגיבור ומייצג ערכים מנוגדים לחלוטין. כמו כן, השתמשתי בתיאוריה ספרותית של החוקר הרולד בלום בשם "חרדת ההשפעה" העוסקת ביחס בין-דורי בין סופרים כדרך ליצור.

את דמות הגיבור אפיינתי כדמות הצבר, שהיא הייצוג האידיאלי של המפעל הציוני והחלוצי כפי שתואר על ידי החלוצים עצמם. את דמות האנטי-גיבור אפיינתי כדמות התלוש, המתארת אדם חסר שורשים וזהות אשר אינו קשור למקומו, סביבתו והחברה בה הוא חי.

התיאוריה הספרותית של בלום מתארת את יחסי ההשפעה-התנתקות בין סופר "גדול", משמעותי, לסופר "גדול" שקדם לו. בעבודה השתמשתי בתיאוריה של בלום כדי לבחון את היחסים הבין-דוריים ביצירות עצמן, בין הדמויות המרכזיות לאבותיהן ולערכים והרעיונות אותם הן מייצגות.

במהלך העבודה עצמה בחנתי שלוש יצירות של ס. יזהר מן השנים 1938-1958: "אפרים חוזר לאספסת", "משעולים בשדות" (נכתבו בשנת 1938) ו"ימי צקלג" (שנכתב ב-1958). בחקר היצירות "אפרים חוזר לאספסת" ו"משעולים בשדות", עקבתי אחרי התפתחות דמויות הגיבור והאנטי-גיבור בקריאה צמודה ומה משמעות התפתחות זו עבור יחסים בין-דוריים. בחקר "ימי צקלג" לעומת זאת, התמקדתי במוטיב אחד ובמשמעויותיו עבור דמויות הגיבור והאנטי-גיבור והיחסים הבין-דוריים.

שלוש היצירות שבחנתי בעבודת המחקר שלי מציגות התפתחות דורית מגמתית בעידן פוסט-מהפכני, כאשר ב"מהפכה" כוונתי להקמת הציונות ומימושה במפעל החלוצי, אליו השתייכו אבותיו של יזהר: ב"אפרים חוזר לאספסת", עמד במרכז היצירה תהליך פנימי של אנטי-גיבור ההופך לגיבור לא באמצעות שינוי התנאים בהם הוא נמצא ועובד, אלא באמצעות "חזרה": תנועה אל עומק הדברים ואל פשרם.

אחרי כן, ב"משעולים בשדות" הראיתי כי אותו תהליך פוסט-מהפכני ממשיך בקבלה של הקודם והקיים (ערכי הציונות והחברה החלוצית) לטובת יצירת דבר חדש. לבסוף, ב"ימי צקלג", מוצג אותו

אצל ס. יזהר דמויות הגיבור והאנטי-גיבור הן מוקד הוויכוח והמתח האפשריים עם דור אבותיו, ומשמשות ביצירותיו ככלי לתיאור התפתחות ודיוקן דורו.

דבר חדש שנוצר (מדינה עצמאית ומלחמת קיום), המעפיל על פני כל מה שקדם לכן.

בדומה לכך גיליתי כי גם היחס הבין-דורי מתפתח מיצירה ליצירה: ב"אפרים חוזר לאספסת" היחס הבין-דורי המרכזי הוא השלמה של הקודם הקיים והמשכתו, "טסרה" (השלמה ואנטיזה) כפי שמכנה יחס זה בלום.

ב"משעולים בשדות" היחס הבין-דורי המרכזי הוא קבלה של הקודם והקיים באימוץ וקבלה עצמיים, דבר הפותח פתח ליצירה של דבר חדש ("אפופראדס" (תחיית המתים) בהתאם ליחסים שמציג בלום). ב"ימי צקלג" נוצר חדש זה, היונק את מקורותיו בקודם הקיים אך גדל מעבר לו אל דבר נשגב יותר ("דמוניזציה", האדרה, על פי בלום).

בין שתי התפתחויות אלה - הפנים-דורית והבין-דורית - שזורות דמויות הגיבור והאנטי-גיבור הצבר והתלוש, הנמצאות במוקד המתח בין הדורות ומתקיימות בשלבי התפתחות שונים של הדור, לצד שימושן כאמצעי לוויכוח בנוגע לתפקיד הדורי ועיצוב דיוקן דור זה.

אצל ס. יזהר דמויות הגיבור והאנטי-גיבור הן מוקד הוויכוח והמתח האפשריים עם דור אבותיו, ומשמשות ביצירותיו ככלי לתיאור התפתחות ודיוקן דורו.

ס. יזהר על ברכי אביו בילדותו, 1919.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

לראות כאן ייצוג משפחתי ריאליסטי של הסתגרות, ובקישור ישיר - בדידות, שמאוד מתאים ונפוץ לתקופה. בנוסף, אף אחת מהמשפחות המוצגות ברומנים לא "שלמות". תמיד יש איזה חבר משפחה שחסר, שנעלם, שלא בקשר, שרחוק, או שאפילו נפטר. הייצוג המשפחתי מגיע מנקודת המבט של האדם היחיד בתוך המשפחה ולא מבחוץ. אין כאן שום אמירה על איך משפחה צריכה להיות, אלא על איך משפחות מתנהלות כיום. אני חושב שאפשר ללמוד מהיצירות האלה הרבה על איך ליצור ייצוג של משפחות יותר אמינות, ריאליסטיות, שמדברות לכולם. מודן מציגה דמויות מורכבות שמאוד מושפעות ממשפחותיהן, עם בעיות וקשיים שהרבה בימינו עוברים עם המשפחה שלהם. האמירה של מודן, משפחות צריכות להישאר מאוחדות ופתוחות אחת לשנייה, היא אמירה קלאסית, אבל אמירה שמאוד תורמת לכולם.

של המשפחה שלהן לפני המלחמה. אך רג'ינה מגיעה עם מטרה אחרת, והיא לספר לאבא הפולני הסודי של בנה, שמוגדר כ"הבעייתי", על מות בנו. במהלך הרומן אנו למדים על המתחים הסמויים והלא סמויים ששוררים במשפחה, ורואים את חלקם נפתרים. כאשר התבוננתי שמת'י לב שכל התככים והמתחים במשפחה נובעים מחוסר כנות ופתיחות, בעיקר מצד רג'ינה. יותר מזאת, אפשר לראות שבסוף הרומן, הקונפליקטים נפתרים בעזרת כנות ופתיחות.

הרומן מנהרות מספר על מרוץ להשיג חפץ עתיק מהעבר - ארון הברית. נילי ברושי, בת של ארכאולוג מפורסם שחולה בדמנציה, מתחרה במוטקה, העמית שלו לשעבר. ביניהם נמצא נמרוד ברושי, אחיה של נילי, שעובד בשביל מוטקה, ועובר הלוך ושוב בין צד אחד לאחר. במהלך הרומן האחים פותרים את הבעיות בניהם ומתקרבים. לא קשה להבין שהבעיות שלהם נובעות מאבא שלהם. למרות שאינו נוכח בספר באופן אקטיבי, רואים את ההשפעה שלו על ילדיו, השפעה שהם לא הרגישו בנוח לדבר עליה. וגם כאן, בסופו של דבר העניין נפתר בכך שהם דיברו על זאת.

הגעתי למסקנה שאם יש משהו משותף שתורם להתפרקות שלוש המשפחות שמוצגות כאן, זה היעדר פתיחות במשפחה. קובי מעולם לא זכה לדבר עם אבא שלו, רגי'נה הייתה רק צריכה להיות פתוחה למשפחתה על מנת לפתור את הבעיות שבה, ונילי ונמרוד הרגישו שאסור להם לדבר על מה שמפריע להם. אפשר

איתי הרשושנים

מאפיינים של 'רומן משפחתי' בשלושה רומנים גרפיים של רותו מודן

תחום: ספרות | בית ספר: בית חינוך אמי"ת מודיעין בנים ע"ש סטקר, מודיעין-מכבים-רעות
העבודה נכתבה בהנחיית ד"ר דקל שי שחורי, המחלקה לספרות, אוניברסיטת בן גוריון

רומן גרפי הוא ז'אנר קומיקס הנוטה להתמקד יותר בעלילה ובעל טון בוגר יותר, ובעקבות זאת נוטה להיות ארוך יותר מספרי קומיקס בז'אנרים אחרים. רותו מודן היא בין יוצרות הקומיקס המוערכות ביותר בתרבות הישראלית, והיא בעלת סגנון ייחודי לציור ולסיפור סיפורים. היא הוציאה שלושה רומנים גרפיים: קרוב רחוק, הנכס, ומנהרות, כל אחד מהם עם עלילה ודמויות שונות. הרומנים שלה נוגעים בנושאים חשובים בחברה הישראלית, וכולם מלאים בדמויות מעניינות ומורכבות.

כאשר קוראים את הרומנים שלה, אפשר לשים לב למוטיב עלילתי המשותף לכולם, אף על פי שאין קשר בין הסיפורים כלל - מוטיב המשפחה מאוד משמעותי בכל אחת מהעלילות שמודן מציגה. בכל הרומנים, המשפחה הלא מתפקדת היא מרכז של העלילה ופעמים רבות גם הסיבה לקונפליקט. ההזדמנות לחקור את המקרה

הזה, ולראות האם יש כאן אמירה אחת כללית של רותו מודן על משפחה המשתקפת בכל הרומנים, יצרה רעיון מעניין, וזו אפשרות ללמוד על ייצוגי המשפחה בספרות הישראלית, ההתפתחות שלהם והמשמעות מאחוריהם.

הספרות הישראלית הקלאסית נהגה להציג משפחה מסורתית - אבא, אמא, ילדים - כאשר האבא לרוב מפרנס והאמא בתפקיד הרגשי לילדים. אך עם הזמן החלו להופיע מודלים פחות שכיחים של משפחה, עם היררכיות מורכבות יותר, כמו הורים שיותר מעורבים בחיים של ילדיהם וילדים שמבקרים את ההורים, אך גם משפחות חד הוריות או גירושין.

מהר מאוד אפשר לראות שייצוג המשפחה הוא עניין של אילו משפחות יוצר הספר רוצה שיהיו נוכחות בתרבות שלנו, לאילו משפחות הוא רוצה

לתת תשומת לב, ובמקרה של ספרות ילדים - אילו משפחות הוא מעוניין שהילדים יחשפו אליהם. אך מאוד נדיר למצוא ייצוג ריאליסטי מוחלט של משפחות בספרות. אמנם אפשר לראות באותן יצירות דברים אמיתיים שאפשר למצוא במשפחות, אבל לרוב היוצר לא שואף לייצר ייצוג ריאליסטי מורכב.

הדבר הראשון שעשיתי בעבודה היה להגדיר את דמות ה"בעייתי". הבעייתי הוא הדמות שמאתגרת את המשפחה, שמה אותה בסכנה או מפריעה לה. בעזרת חקירת היחסים בין דמות הבעייתי לשאר הדמויות במשפחה, אפשר להבין מה הבעיה של המשפחה, ואיך אפשר אולי לתקן אותה.

העבודה התחלקה למבוא, ולשלושה פרקים, שכל אחד מהם התמקד באחד הרומנים, לפני סדר יציאתם לאור: קרוב רחוק, הנכס, ומנהרות. הרומן קרוב רחוק מספר על קובי, נהג מוניות שחי בארץ ותומר בדוד

ובדודה שלו. אבא שלו נחשב הכבשה השחורה במשפחה, ונמצא בקשר רופף עם רוב חברי משפחתו. ברור שהדבר הראשון לעשות הוא לסמן את אבא של קובי בתור דמות הבעייתי, אך לאורך הספר אנו נפגשים עם נומי, שחוברת לקובי ומנסה למצוא איתו את אבא שלו. נומי משפיעה רבות על קובי, על תפיסות העולם שלו ועל איך שהוא תופס את אבא שלו לאורך הרומן, ומאחר שנומי נוכחת ברומן לעומת אבא של קובי שרק מדברים ושומעים עליו, מאוד הגיוני גם להגדיר את נומי כבעייתית, כלומר כמישהי שמערערת על המצב הקיים, שבשביל קובי הוא המצב שבו אבא שלו הוא האיש הרע.

הנכס מספר על סבתא ונכדתה, רג'ינה ומיקה, שטסות לפולין על מנת להחזיר לבעלותן נכס שהיה

אם יש משהו משותף
שתורם להתפרקות שלוש
המשפחות שמוצגות
כאן, זה היעדר פתיחות
במשפחה.

טרילוגיית רשומות קוטל המלך היא סדרת ספרי פנטזיה מאת הסופר האמריקאי פטריק רותפס. בעת כתיבת שורות אלה ראו שני הספרים הראשונים בה: "שם הרוח" ו"פחדיו של האדם החכם". הספרים עוסקים בקוונה, פונדקאי בעיירה שכוחת אל, המספר את סיפור חייו האגדי לשוליתו ולהיסטוריון שבא לרשום את קורותיו.

עלילת הספר הראשון, שם הרוח, מתמקדת בילדותו של קוונה בלהקת אמנים נודדים, בשנים שבילה כחסר בית בעיר עוינת וב"סמסטרים" הראשונים שעברו עליו באוניברסיטה

בלמידת סוגי קסם שונים. במהלך הספר השני יוצא קוונה לשליחות אצל שליט עשיר, ונקלע לתרבויות זרות ואף לתוך עולם הפיות. במקביל, ממשיכים הספרים להתמקד בפונדק, בשוליתו של קוונה ובהיסטוריון.

העולם הבדיוני של הספרים עשיר באגדות וסיפורים אשר אמיתותם מוטלת בספק גם במסגרת בדיוניותו של העולם. למעשה, החלק

בעלילת הספרים שתופס את נפח הסיפור הגדול ביותר אף הוא סיפור בפני עצמו, גם במסגרת העולם שבתוך הספרים.

משום שהטרילוגיה לא נחקרה רבות בעבר, היה לי החופש להתמקד בכל נושא שעניין אותי, ובחיתי להתמקד בדרך בה סיפורים מוצגים בספרי הטרילוגיה ובאמירות הנובעות מכך.

בעבודתי חקרתי את הפערים בין הבדיון למציאות בתוך העולם הבדיוני של הספרים. לטובת הניתוח

בעבודתי חקרתי את הפערים בין הבדיון למציאות בתוך העולם הבדיוני של הספרים

השתמשתי בתיאוריות של חוקרי הספרות ג'וזף קמפל ושלומית רמון קינן, בהשוואות לספרים אחרים בעלי מבנה סיפורי דומה ובהשוואות תוך סיפוריות, בין קטעים שונים בתוך הטרילוגיה עצמה.

בפרק הראשון התעמקתי בשתי דמויות המספר הקבועות בספרים: את דמותו של המספר בגוף שלישי, הסוקר את העלילה המתרחשת בפונדק, ואת דמותו של קוונה כמספר של סיפור חייו שלו.

נעזרתי בתיאוריה של רמון קינן על מנת לסווג את רמות

האמינות של המספרים ולהסיק מכך מסקנות על הסיפור עצמו.

לאחר מכן נעזרתי בתיאורית מסע הגיבור של קמפל על מנת להוכיח שקוונה עובר את המסע פעמיים, ודרך היותו המספר הוא הופך לגיבור בפעם השנייה.

ההבדלים וההשפעות של הבדיון והמציאות זה על זה ניכרים גם במציאות שלנו אנו, ותפקידה של הספרות הוא להנכיח אותם.

בפרק השני בחרתי ארבע דמויות מרכזיות בעולם האגדות של הספרים: פלוריאן, לנרה, טבורלין הגדול וקוונה עצמו. בחנתי את הגרסאות השונות לאגדות עליהן אשר מופיעות לאורך הספרים, כולל אלו

שלטענת הספרים נחשבות לאמת התקפה בעולם הבדיוני. דרך ההשוואה הסקתי מסקנות על דמותם, ועל התמה המרכזית של הטרילוגיה: כוחם של הסיפורים להשפיע על המציאות.

בפרק השלישי ערכתי השוואות בין ספרי רשומות קוטל המלך ובין "חיי פיי" של הסופר הקנדי יאן

מרטל, ובין ספרי רשומות קוטל המלך לבין "דון קיחוטה" של הסופר הספרדי מיגל דה סרוואנטס.

התמקדתי בייצוגים של האמת מול הבדיון בארבעת הספרים, ובדרך בה הבדיון משפיע על האמת בכל אחד מהם.

המסקנות שעלו מהמחקר נגעו לכוחם הרב של הסיפורים להשפיע על המציאות של המספרים או השומעים אותם. החל מכוחה של פעולת הסיפור להשפיע על המספר, דרך שינוי תפיסת העולם של אנשים ועד הנעה ממשית של בני האדם לפעולה, ודרך כך שינוי המציאות עצמה.

כל הספרים במחקר, הן ספרי רשומות קוטל המלך והן דון קיחוטה וחיי פיי, עוסקים בפער הזה, והוא לא נשאר ברמה הספרותית - ההבדלים וההשפעות של הבדיון והמציאות זה על זה ניכרים גם במציאות שלנו אנו, ותפקידה של הספרות הוא להנכיח אותם. ספרי רשומות קוטל המלך מראים את הפער הזה היטב.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

איתי כלף

בית המקדש בהגות הרמב"ם: דומה ושוונה, עבר ועתיד

תחום: מחשבת ישראל | **בית ספר:** ישיבת בני עקיבא אורות יהודה, אפרת
העבודה נכתבה בהנחיית צבי לובושיץ, החוג למדע הדתות, האוניברסיטה העברית בירושלים

רבי משה בן מימון - הרמב"ם (1138 - 1204), ראשית, עיינתי במשניות המספרות על מבנהו

וצורתו של בית המקדש השני שבנה הורדוס ופירטתי את הקשיים העולים מן הכתוב. בהמשך הפרק, הסברתי את עמדת הרמב"ם בסוגיות אלו ועימתי אותה עם דעות המפרשים האחרים.

בין היתר התעמקתי בפירושיהם של רבי עובדיה מברטנורא, בעל ה"תוספות יום טוב" ובעל ה"תפארת ישראל" שמציגים עמדות שונות ביחס לפירוש המשניות הרמב"ם עליו הם חולקים. לצורך

המחשת ההבדלים שבגישות השונות השתמשתי בתרשימים משני מקורות שונים: איוריו של הרמב"ם בהם עיטר את כתב היד המקורי של פירוש המשניות אשר שמור כיום באנגליה, ושרטוטים שיצרתי בעצמי. הפרק נחתם בסיכום תמציתי של כלל העניינים המופיעים בו.

בפרק השני של העבודה בחרתי להסיט את מבטנו לעתיד, אל בית המקדש השלישי: שאלנו האם יוקרבו בו קורבנות וניסינו להבין את הסתירה לכאורה שבין מורה הנבוכים והיד החזקה. לשם כך ביארתי שני עניינים מרכזיים: עבודת הקורבנות ומצוות התפילה

הצגתי את הטעמים לכל אחד מאלו ואת התהליך ההיסטורי שעברו למן ימי המדבר ועד

בית המקדש, מקום הפולחן והתפילה החשוב ביותר לעם היהודי, זה שמיקד אליו מיליוני עולי רגל בכל שנה בימי קיומו והיה מושא לכיסופיהם של דורות רבים לאחר חורבנו.

אליו מיליוני עולי רגל בכל שנה בימי קיומו והיה מושא לכיסופיהם של דורות רבים לאחר חורבנו.

המחקר שלי התמקד בשתי שאלות מרכזיות הבוחנות את יחסו של הרמב"ם לבית המקדש:

1. כיצד נראה בית המקדש השני לשיטת הרמב"ם? האם יש בכך הבדל בין כתביו השונים?
2. האם לדעת הרמב"ם יוקרבו קורבנות בבית המקדש השלישי? מה ההבדלים בין כתביו השונים בסוגיה זו? מה הטעם למצוות הקורבנות לתפיסתו?

השיטה בה נקטתי לצורך מציאתן של התשובות לשאלות אלו הייתה בחינת הסוגיות השונות הכרוכות בהן, קריאתם של כתבי הרמב"ם הנוגעים אליהן, והבנת גישתו הייחודית לנוכח המסורת היהודית המקובלת והמחקר האקדמי.

לתקופתו של הרמב"ם, זאת כדי להבין את החשיבות העצמאית של כל אחת מהן ואת הדמיון המתעתע ביניהן.

מאמצי התמקדו בעיקרם בהבנת החיבורים השונים הרלוונטיים לסוגיות

במהלך הפרק עסקתי בסוגיות שונות ובהן חיוב התפילה מדאורייתא או מדרבנן וטעמים של הקורבנות לאור ההקשר ההיסטורי של תיקונם. לסיכום הצעתי אפשרויות שונות לפתרון השאלה אותה הצגתי.

אבינעם שקלאר

הדלקת נרות חנוכה - מי? מתי? ולמה?

תחום: מחשבת ישראל | בית ספר: ישיבה תיכונית נווה שמואל, אפרת

העבודה נכתבה בהנחיית צבי לובושיץ, החוג למדעי הדתות, האוניברסיטה העברית בירושלים

מהו מנהג? אולי הלכה, אולי מעשה, ולמה בכלל צריך אותו? מה מקורו? מה תוקפו? אלו הן השאלות הראשונות שעלו לי לראש, ומשם התגלגלתי, חקרתי והעמקתי, והנה תקציר העבודה.

את עבודתי התחלתי בסקירה כללית על מנהגים ביהדות, על תוקפם, על היחס אליהם כחלק מההלכה היהודית, ועל חשיבותם לאורך הדורות. לאחר מכן סקרתי את המצווה

בה אני עוסק בעבודתי, מצוות הדלקת נרות חנוכה.

אנו רואים בפסקי ההלכה של ה"ראשונים" ושל ה"אחרונים" מנהגים שונים בקיום המצווה, והמנהג

הבולט שבו קיים הבדל בין הספרדים לאשכנזים הוא בחירת האדם שמדליק את הנרות.

מנהג הספרדים הוא שרק בעל הבית מדליק עבור כל בני הבית, ולעומת זאת האשכנזים נוהגים שכל בני הבית מדליקים נרות חנוכה. לאחר בירור מעמיק וחקירה של השתלשלות המנהג מהתלמוד ועד הפוסקים ה"אחרונים", גיליתי פרט מעניין על המצווה.

בשונה ממצוות אחרות, שבהן האשכנזים הולכים על פי פסיקתן של בעלי ה"תוספות" האשכנזים, והספרדים הולכים אחר פסיקתו של הרמב"ם

אין כאן פסיקה הלכתית רגילה הנובעת רק ממקורות החיוב ההלכתי אלא פסיקה שנובעת גם מתוך המנהג בפועל בקהילות השונות

הספרדי, אצלנו בסוגייה המצב נראה הפוך, ותמהתי מדוע זה כך.

המשכתי להעמיק בנושא, והבנתי שאין כאן פסיקה הלכתית רגילה הנובעת רק ממקורות החיוב ההלכתי אלא פסיקה שנובעת גם מתוך המנהג בפועל בקהילות השונות.

במקורות המידע שמצאתי, הבנתי שהסוגייה אף רחבה יותר מפסיקת "תוספות" מול הרמב"ם והיא נוגעת עוד בשורשי התפתחות המנהג. טענתי שמה שגרם לשינוי במנהג זה שינוי היסטורי, דבר המתבטא בפסיקת ההלכה במצוות הדלקת נרות חנוכה,

וזה מה שגרם להבדל בין המנהגים של האשכנזים והספרדים.

בכדי להוכיח שדבר כזה יכול לקרות, כלומר, ששינוי היסטורי, חברתי, תרבותי - משנה הלכה, הבאתי כדוגמא את עניין התרת בשר שאינו "חלק" לפי האשכנזים. בסוגיית בשר שאינו "חלק" (לא אכנס לפרטי הסוגייה), האשכנזים מתירים לאכול בשר שאינו "חלק" מכיוון שלמכור בשר כזה בסביבתם היה קשה מאוד, ולא היה למי למכור.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

לעומתם הספרדים, שיכלו למכור בשר זה בקלות, אסרו אכילת בשר שאינו "חלק". אנו רואים כאן הלכה שנקבעה בצורה שונה עקב מצב מסוים בסביבה בה חיו הפוסקים או קהילתם.

במצוות הדלקת נרות חנוכה התפצלות המנהג מעניינת עוד יותר.

טענתי ששינוי המארג המשפחתי השפיע השפעה ישירה על מנהג ההדלקה, ולאחר מכן על פסיקת ההלכה בנושא. "חרם דרבינו גרשום" שלא לשאת אישה שנייה, התפשט ביהדות אשכנז אך לא ביהדות ספרד.

בעקבות מעבר יהודי אשכנזי למשפחה מונוגמית מעמדם של בני המשפחה עלה, והם התחילו להדליק בעצמם נרות חנוכה, ולא אב המשפחה בשבילם, כפי שהיה מקובל עד אז.

הפוסקים ה"אחרונים" קיבלו את השינוי הזה, ופירשו מחדש את מקורות המנהג לפי מנהג חדש זה. כלומר, שינוי, חברתי, תרבותי, סביבתי, שינה את פרשנות הפוסקים ואת פסיקתם לדורות. רוצו לקרוא.

בעקבות מעבר יהודי אשכנזי למשפחה מונוגמית מעמדם של בני המשפחה עלה, והם התחילו להדליק בעצמם נרות חנוכה, ולא אב המשפחה בשבילם, כפי שהיה מקובל עד אז.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

אדוה בייזר

הגבולות הלגיטימיים של הפעלת כוח מדיני-פנימי על פי "המדינה" לאפלטון

תחום: פילוסופיה | בית ספר: אולפנת טליה, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית ד"ר טל מאיר גלעדי, החוג לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית

"כוח מדיני" הוא הכוח הפוטנציאלי שיש למדינה כגוף שלטוני על אזרחיה. הוא יכול להתבטא בצורות שונות כגון גביית מיסים, גיוס לצבא או אכיפת חוקים, אך הוא יכול להתבטא גם בצורה קיצונית יותר, בעוצמות שונות ובפרשנות מחמירה יותר או פחות. כל שליט מציב גבולות שונים לאותו כוח. בחיבורו של אפלטון "המדינה", הוא כותב שבמדינתו האידיאלית קיימת הפעלת כוח מדיני על האזרחים בצורות שונות.

השאלה שהתמקדתי בה במחקרי היא מהם הגבולות הלגיטימיים של הפעלת כוח מדיני פנימי על אזרחי המדינה, כפי שאלה באים לידי ביטוי בדיאלוג "המדינה" של אפלטון.

במחקרי עסקתי בסוגיית השלטון האידיאלי, סוגייה שדנים בה לא מעט בתחום הפילוסופיה.

התמקדתי בחיבור "המדינה" של אפלטון ובשלטון האידיאלי שהציע בו. התעסקתי בשאלת הגבולות הלגיטימיים של הפעלת כוח מדיני פנימי במדינתו של אפלטון.

הגדרתו של אפלטון לצדק אינה "כל מה שמועיל למדינה" אלא "עזרה הדדית". ההבדל קטן אך משמעותי.

פירטתי על הדעות השונות והעמקתי בשאלות נוספות שעלו במהלך המחקר. הוכחתי

שבמדינתו, הגבולות ששלטונו חוצה בהקשר להפעלת כוח מדיני פנימי אכן לגיטימיים.

בכתיבת המחקר הצגתי את טענותיו של קרל פופר כנגד השלטון שהגה אפלטון. הפרק הראשון

רפאל, "אסכולת אתונה", 1509-1510

האדם ולכן היחס לכלל הוא אותו יחס כמו ליחיד - המדינה היא נפש האדם ולכן היחס למדינה הוא היחס לנפש האדם ולהפך.

הטענה שהובאה כנגד טענתו השנייה של פופר, שהגדרתו של אפלטון לצדק שגויה, היא שהגדרתו של אפלטון לצדק אינה "כל מה שמועיל למדינה" אלא "עזרה הדדית". ההבדל קטן אך משמעותי.

אל מול טענתו השלישית של פופר, הפילוסופים האוחזים בדעות מנוגדות לו טענו שפרשנותו של פופר לצדק האפלטוני שגויה מלכתחילה ולכן לטענתו של פופר אין בסיס. לדעתם, חלוקת המעמדות של אפלטון שוויונית לגמרי.

הטענה הרביעית היא הטענה נגד השקר האציל. יש פילוסופים שסוברים כי השקר האציל מוסרי מכיוון שהוא מועיל לאזרחים. קיימת גם דעה שונה מהאחרים וטוענת שהשקר האציל אינו שקר בכלל.

הוא יצר מדינה שהמבנה שלה נלקח ממבנה נפש האדם, מדינה שנוצרה למען האזרחים, ולכל אדם בה יש תפקיד שמתאים לו בדיוק.

לטענתו של פופר, השקר האציל שבעזרתו אפלטון מתכנן לשמור על יציבות המדינה שגויה. טענתו החמישית והאחרונה של פופר היא שאפלטון מתערב בחיי האזרחים יתר על המידה ופוגע בזכויותיהם.

בפרק השני הצגתי את דעותיהם של הפילוסופים האוחזים בדעה שמדינתו של אפלטון אכן צודקת.

טענת הנגד לטענתו הראשונה של פופר היא שהכלל והפרט הם אחד, ולכן לא יכול הכלל להיות עליון לפרט. דעה נוספת היא שהמדינה אמורה לדמות את נפש

לסיכום, מטרתו של אפלטון בפוליטאה היא ליצור את המדינה האידיאלית; הוא יצר מדינה שהמבנה שלה נלקח ממבנה נפש האדם, מדינה שנוצרה למען האזרחים, ולכל אדם בה יש תפקיד שמתאים לו בדיוק. במדינה שאפלטון יצר קיימים חוקים השנויים במחלוקת, שאותם השתדלתי ליישב במחקר זה.

לילך סמואל

בחינת מגוון גישות להפסקת השימוש במילים עם קונוטציה בוטה

תחום: פילוסופיה | בית ספר: אמי"ת נגה, בית שמש

העבודה נכתבה בהנחיית ד"ר טל מאיר גלעדי, החוג לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית

שינוי או הוספה של משמעות חדשה למילים קיימות היא תופעה רווחת בשפות רבות, שלעיתים מובילה להפיכת המשמעות החדשה לקונוטציה (=משמעות לוואי) הראשונה שעולה בעקבות השימוש במושג.

כשנוצרת קונוטציה שלילית עבור מילה שמשמעותה המקורית ניטרלית או חיובית, עולה בעיה חברתית-פילוסופית בנוגע לשימוש במשמעות המקורית של המילה, משום שהמשמעות שנוספה עלולה להאפיל על הקודמת.

בשביל לדייק בהגדרת התופעה, השתמשתי בעבודותיו של פרופסור רפאל ניר, שם הוא מתאר מצב בו מילים מסוימות "עמוסות" ברגשות ותחושות שהן מעבירות בשימוש. המילים כבר מתויגות עם ייצוג רגשי, מה שמגביל את השימוש בהן למסגרת הפרשנות הרגשית האוטומטית הזו.

בשביל לגלות אם קיים "עומס ריגשי" במילים מסוימות, ניר מציע להשוות למילים הנרדפות או הקרובות לדנטציה שלהן (=משמעות מילולית). לדוגמה, לעיתים השימוש במילה "פרצוף" בהשוואה למילה "פנים" יותר אגרסיבי, ואכן הוא משמש לפעמים במובנים מעט יותר שליליים.

כשהעומס הריגשי של המילה מוטה לכיוון השלילי באופן תרבותי-חברתי אחיד, החברה מטילה עליה "טאבו", מעין איסור חברתי על השימוש במילה, שלפי ניר יכול לנבוע מכל מיני סיבות שונות. בעבודתי התמקדתי בסוג הטאבו שמיוחס לאנשים ממעמדות שונים או לאנשים בעלי בעיות שונות. הוא יכול לנבוע משאיפה חברתית למקום שוויוני יותר וקידום שכבות נחשלות (כך למשל בעקבות הקונוטציה השלילית שנוצרה למילה "נכה", הגו את החלופה "אדם בעל מוגבלות"). הוא יכול לנבוע גם

מתחושת אשם מסוימת שהחברה מרגישה כלפי אנשים שנחשבים ל"מקופחים" (למשל "עני" הפך ל"דל אמצעים"). מהלכים כאלה שהחברה מבצעת נקראים "תקינות פוליטית".

ביקשתי לבדוק כיצד מגדירים את הלגיטימציה להשתמש באותן מילים בעלות קונוטציה שלילית. ניגשתי לנושא באמצעות בניית בסיס תיאורטי כפול: מענף הסמנטיקה בבלשנות, שם קיים המידע הרלוונטי בנוגע לקונוטציות וה"טאבו", ומענף האטיקה בפילוסופיה, שם

התבססתי על עמדותיהם החלוקות של גדולי הפילוסופים ג'ון סטיוארט מיל ועמנואל קאנט. לפי תורת המוסר הדאונטולוגית של קאנט, מעשה נחשב מוסרי אם הוא נובע ממניע מוסרי ומכוונות טובות. לפי תורת המוסר הטלאולוגית של מיל, מעשה נחשב מוסרי אם הוא גורם לתועלת ולתוצאות טובות.

מילון אבניאון - מילון עברי עברי

סעות \ הערה

כנשי 2

- [תנ] בן הנזע השחור (על-שם ארץ כוש היא אֶתְיוֹפְיָה): כי אשה כושית לקח (במדבר יב 1); הכושים בדרום אפריקה נלחמו למען שוויון זכויות
- [תמ] מי שגון עורו שחום או שחור כעורו של הכושי: הכושי והגיחור והלבקן והקפח (בכורות ז, ו)
- [תמ] אדם מכוער (נדרים) או שיכור (קידושין מט:)
- [עח] מילת גנאי למי שעורו שחור (גם: כושי סמבו) שנחשב ללא תקין פוליטית (עממי) Nigger

המילה "כנשי" במילון אבניאון כיום (2023)

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

קאנט. הופתעתי לגלות שהשיטה התועלתנית של מיל הרבה יותר מחושבת ומקיפה מכפי שהבנתי לראשונה. הרגשתי שטחיות רבה באמירה ש"מעשה שגרם לטוב הוא טוב ומעשה שגרם לרע הוא רע", אך הבנתי כי גם היא בעצם חושבת על מה שמעבר; היא מתחשבת בכלל, הופכת את השיפוט המוסרי לפשוט יותר ומונעת סיבוכים. מעשה שמוסיף לעולם אושר + מפחית אכזבה = יותר מוסרי, מעשה שמוסיף לעולם אכזבה + מפחית אושר = פחות מוסרי.

בסוף המחקר עלה בידי לחלק את כינויי הגנאי לשני סוגים: אלו המתבססים על תכונות בלתי נשלטות, מהם נעלבים רק אותם אנשים בעלי תכונה זו (כי מציגים באופן נחות את מי שהם), ואלו המתבססים על תכונות נשלטות, שמהם כל אדם עלול להיעלב משום

שניתן להניח שהוא יכול היה לבחור בתכונה ה"דחוייה" הזו.

הבנתי שכינויי גנאי עומדים בעקרון האוניברסליזציה כמעט תמיד, משום שכשאדם בוחר להשתמש בהם הוא יודע שהוא לא היה רוצה שישתמשו בהם נגדו.

מסקנתי המרכזית ביותר מהמחקר שלי, ובעצם שורתו התחתונה, היא שלגיטימציה לשימוש במילה תלויה בכמה נפוצה המשמעות המקורית שלה. ככל שהחברה (בעיקר מוסדות רשמיים וממשלתיים) ישתמשו במילה וינכיחו אותה במרחב הציבורי, הציבור יהיה חייב להתרגל גם לשימוש הלא שלילי שלה, וכך הוא יותר יתקבל ויהיה לגיטימי באותה חברה.

כדי להתאים את הבסיס התיאורטי אל השימוש במילים עם קונוטציה שלילית בתהליך המחקר, בחרתי ארבע מילות גנאי כמקרי בוחן: נכה, כושי, מפגר, ופרחה. התמקדתי במקורותיהן ובהגדרות שלהן במספר מילונים מתקופות שונות, ופירטתי אילו תהליכים הן עברו לאורך השנים.

עמנואל קאנט טבע מונח שנקרא "הצו הקטגורי" או "עקרון האוניברסליזציה": "עשה מעשיך רק על פי אותו הכלל המעשי אשר, בקבלך אותו, תוכל לרצות גם כן

כי יהיה לחוק כללי". בסקירתי את עמדותיו של מיל, נוכחתי לדעת כי בנושא הזה הוא נקט דווקא בגישה דומה לשל קאנט. שניהם סוברים כי על בני האדם ליצור "אוניברסליזציה" לפעולות שלהם ולשפוט את המוסריות שלהם כאילו זה חוק שתקף לגבי הכלל. החוקים המוסריים חייבים להיות

אובייקטיביים והוגנים כלפי כמה שיותר אנשים בעולם, דבר שיובייל למחויבות הדדית בין בני האדם, כי כך הם לא יוכלו לנהוג על פי עיקרון מוסרי מסוים ובו בזמן לדרוש שהצד האחר יתנהג לפי עיקרון מוסרי אחר.

מעט הופתעתי ממסקנות המחקר שלי. בתחילת התהליך, היה לי ברור באופן מובהק שיש לשפוט לחומרה כל מעשה שמגיע מכוונה רעה. התפלאתי לגלות ולהבין שפעילות מתוך מניע שלילי טומנת בחובה רבדים רבים וביניהם לעיתים גם חוסר מודעות, וכאן פחות אמהר לשפוט לחומרה.

בהתחלה סברתי כי שיטתו של מיל פועלת רק על פני השטח, לעומת שיטתו המעמיקה והיסודית של

כינויי גנאי עומדים בעקרון האוניברסליזציה כמעט תמיד, משום שכשאדם בוחר להשתמש בהם הוא יודע שהוא לא היה רוצה שישתמשו בהם נגדו.

אמנות דיגיטלית והשפעתה על עולם האמנות המסורתית

תחום: אמנות חזותית | **בית ספר:** פלך ע"ש רות קורמן, קרית עקרון
העבודה נכתבה בהנחיית ענבל קול, החוג לתולדות האמנות, האוניברסיטה העברית

המונח 'אמנות דיגיטלית' הוא מונח חדש באופן יחסי, אך מדובר באחד הנושאים החמים בעולם האמנות. עד כמה שהדבר נשמע מופרך, מדובר ביצירת אמנות באמצעות טכנולוגיה ממוחשבת. אמנות דיגיטלית התחילה לתפוס תאוצה ולזכות בהכרה מצד אמנים רבים, אך עדיין מדובר במדיה חדשה יחסית.

בשנים האחרונות האמנות הדיגיטלית התפתחה ועודנה מתפתחת בצורה דרמטית. אמנים מסורתיים החלו להתמקצע באמנות דיגיטלית משום שהביקוש לאמנות דיגיטלית מקצועית גובר והביקוש לאמנות מסורתית פוחת. בתחומים רבים האמנות הדיגיטלית משמשת עבור עיצובים דיגיטליים, לוגואים או פרסומות. לכן אמנים רבים מתחילים לעסוק ביצירות אמנות הנעשות באמצעות תוכנות שונות, למכור ולהפיץ אותן באינטרנט וברשתות החברתיות.

מטרת העבודה הייתה הגדרת האתגרים העומדים בפני עולם האמנות המסורתי ובפני המוסד המוזיאלי עם התפתחות עולם האמנות הדיגיטלי, והבאת אסטרטגיות ודרכי התמודדות עם אתגר חיבור העולמות.

ניסיתי להבין כיצד משפיע תהליך הדיגיטציה וההתפתחות הטכנולוגית בשדה האמנות על עבודותיהם של אמנים מסורתיים כמו גם על מעמדו של המוסד המוזיאלי.

נשאלת השאלה, האם העובדה שניתן לצפות במיצגים בצורה דיגיטלית, ולסייר במוזיאונים בצורה וירטואלית גורמת למוסד המוזיאלי לאבד מכוחו? במהלך העבודה חקרתי והבאתי דרכי התמודדות של מוזיאונים שונים עם האתגרים הניצבים בפניהם סביב סוגיה זו.

בפרק הראשון של העבודה עסקתי בהגדרת המוסד המוזיאלי והשפעתה על פעילות המוזיאונים בשטח. המוסד המוזיאלי בכלל, ומוזיאונים אמנות בפרט, נוטים להציג יצירות בעלות ערך היסטורי, אך גם מציגים תערוכות ויצירות של אמנים רלוונטיים ועכשוויים, המושכות קהל רב. בחלק זה של העבודה חקרתי וניתחתי את הגדרת המוסד המוזיאלי ואת משמעותה עבור המוזיאונים, והוכחתי באמצעותה את חשיבות הישארותו של המוזיאון עדכני ורלוונטי.

בהמשך העבודה, סקרתי סוגים שונים של אמנות דיגיטלית שנפוץ להציג במוזיאונים. סוג אחד של אמנות שכתבתי עליו, הוא אמנות דיגיטלית שמוטבעת בתור NFT (Non Fungible Token). כאשר רוכשים NFT בעצם מקבלים בעלות על מטבע דיגיטלי שהוא היצירה, אך ליצור המקורי של היצירה שהוטבעה עדיין יש זכויות יוצרים וזכויות הפצה על היצירה.

בגלל שהנושא של NFT כל כך רלוונטי ומרתק עבור רבים, מוזיאונים רבים ברחבי העולם בחרו להציג תערוכות שמתמקדות ב-NFT. המוזיאונים שהחליטו לאצור תערוכות שכאלה נתקלו באתגרים שונים, שכן הקונספט של תערוכה המציגה יצירות דיגיטליות בלבד הוא חדש ולא מוכר.

אחד האתגרים היותר גדולים עבור המוזיאונים הללו היה העובדה שלא היה תוצר פיזי להציג. בסופו של דבר, יצירת NFT היא לא יותר מקובץ, שניתן לפתוח מכל מכשיר.

סוג נוסף של אמנות דיגיטלית הוא "אמנות פיזית" - שילוב בין אמנות דיגיטלית לאמנות פיזית. אמנות פיזית הפכה להיות פופולרית מאוד בקרב מוזיאונים אמנות שרוצים להציג תערוכות

האתגר המרכזי איתו המוזיאונים צריכים להתמודד הוא תחושת חוסר האותנטיות ביצירות שעברו דיגיטציה

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

אמנות דיגיטלית. באמנות פיזית אין את הבעיה של חוסר בתוצר פיזי, ועל כן היא מספקת את הצורך ביצירה שניתן לראות ולהרגיש מחוץ למסך.

לבסוף, סקרתי מספר תערוכות ממוזיאונים בכל רחבי העולם שהתמקדו באמנות דיגיטלית. קראתי ביקורות וחווה דעת עליהם והגעתי למסקנה שיש מכנה משותף למרבית הביקורות השליליות על התערוכות. ניתן לראות שהאתגר המרכזי איתו המוזיאונים צריכים להתמודד הוא תחושת חוסר האותנטיות ביצירות שעברו דיגיטציה.

נדמה שהתערוכות מתמקדות בעיקר בהפיכת יצירות מסורתיות לדיגיטליות, ושהדבר גורם לתחושה של ירידה בערך היצירה, ולאפתיות כלפי היצירה.

הבעיה העיקרית של מרבית המוזיאונים נובעת מכך שהם מנסים לעמוד בקצב המהפכה הדיגיטלית מבלי לפתוח במהלך חדשני ומלא סיכונים.

הם בוחרים יצירות אמנות מסורתיות קיימות שהצלחתן במשיכת קהל ידועה מראש, ומציגים אותן באופן דיגיטלי או בחלל דיגיטלי.

דבר זה מפחית מערכן ומוזיל אותן, והתחושה המתעוררת כאשר עומדים מול יצירת אמנות מקורית נעלמת כמעט לחלוטין. הדגש כולו הוא על החוויה הדיגיטלית, ולא על האמן או היצירה.

תצלומים של היצירה הפיזית HUMAN ONE של האמן Beeple

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

דניאלה בן גל

**שימוש של שמות תואר במין דקדוקי
לפי השייך המגדרי שלהם בשפה העברית**

תחום העבודה: לשון | בית ספר: סטודיו אנקורי, תל אביב- יפו

העבודה נכתבה בהנחיית אמיר אפרתי, המחלקה לבלשנות, האוניברסיטה העברית

הפרק השני בעבודה היה ההשערה והמחקר אשר נועד לאשר או להפריך אותה. השערת המחקר הייתה כי קיים קשר בין שני התחומים שצינתי בעבר וכי התפיסה החברתית שיוצרת את השייך המגדרי של תכונות גוררת אחריה השלכות בנוגע לבחירת שמות התואר שאנחנו עושים בהם שימוש בחיי היום יום. לצורך ביסוס השערה זו נדרש מחקר בעל כמה שלבים.

בשלב הראשון התבססתי על מחקר קיים בשפה האנגלית אשר חילק רשימת תכונות/שמות תואר (מכיוון שבשפה האנגלית אין חלוקת מין דקדוקי, הצורה בה מופיע שם תואר נותרת זהה ללא קשר לשם העצם אליו היא מוצמדת. לכן בעברית, שפה שבה כן נוצר שינוי כזה, כאשר היה צורך בצורה הניטרלית של שמות התואר, השתמשתי בתכונה המתייחסת לאותו שם תואר, לדוגמה: שם התואר אמיץ/אמיצה והתכונה אומץ).

בשלב השני של המחקר ניתחתי שיחות מתומללות מתוך קורפוס העברית. קורפוס הוא מאגר של יצירות, שיחות או כל שימוש אחר

בשפה העברית, כמו ברוב השפות, קיימת חלוקה של מילים לקטגוריות. אחד מסוגי החלוקה הללו הוא חלוקה לקטגוריות מין דקדוקי. לכל שם עצם בשפה העברית יש שייך לאחת משתי קטגוריות המין הדקדוקי: מין דקדוקי זכר ומין דקדוקי נקבה. חלוקה זו דומה מאוד לחלוקת המין הביולוגי אשר מאפשרת לנו לחלק את היצורים החיים לזכר ונקבה, וכמו כן לחלוקה המגדרית אשר נמצאת בשימוש באופן פעיל בחברה שלנו כדי להדגיש או לערער על החלוקה הביולוגית.

המחקר בא לברר האם עקב הדמיון הרב ותדירות השימוש של שלושת דרכי החלוקה האלו, נרקם קשר בדרך בה אנשים דוברים עברית מקשרים את תחומי המגדר והמין הדקדוקי, ונוצרת השפעה על השימוש והבחירה בשמות תואר בשפה.

השאלה שעמדה במרכז של המחקר הייתה האם שמות תואר שונים יוצמדו יותר למין דקדוקי זכרי או נקבי בהתאם לשייך המגדרי של שמות התואר. כלומר, האם בהינתן שהחברה הצמידה סטיגמה מגדרית ספציפית על תכונה, השימוש של צורת שם התואר של התכונה יעשה בעיקר בצורת המין הדקדוקי המגבילה לקטגורית המגדר של התכונה.

סקירת הספרות בעבודה כללה שישה חלקים. שלושת החלקים הראשונים עסקו במגדר, מין דקדוקי ובקשר בין שני הנושאים. שני החלקים לאחר מכן עסקו בהשפעה של המין הדקדוקי והמגדר על השפה ובהשפעה של השפה על דפוסי החשיבה שלנו, וכתוצאה מנושאים אלו, החלק האחרון עסק בהשפעה של המין הדקדוקי והמגדר בשפה על דרך החשיבה שלנו.

**התכונות אשר לפי אנשים
משויכות באופן בולט
למגדר ספציפי הן תכונות
שאינן בהן שימוש רב
בשפה היומיומית שלנו**

בשפה העברית אשר מספק בסיס למחקרים בתחום הבלשנות. אשר לפי אנשים משויכות באופן בולט למגדר ספציפי הן תכונות שאינן בהן שימוש רב בשפה היומיומית שלנו.

**בשלב הזה יהיה ניתן לראות
בבירור דפוס מסוים של
שימוש חוזר בשמות תואר
עם אותה הטיה בהתאם
לקטגוריה בה נמצאת
התכונה התואמת את שם
התואר.**

מתוך שתיים עשרה השיחות שנותרו נמצאו כל שמות התואר שנעשה בהם שימוש, ההטיה בהם הוזכרו וכמות הפעמים שהופיעו באותה הצורה.

בשלב האחרון של המחקר, הצלבת הנתונים, לקחתי את רשימת התכונות אשר שויכו על

ידי אנשים כ"גבריות" ו"נשיות" והצלבתי אותן עם שמות התואר אשר באו לידי שימוש בקורפוס. הכוונה הייתה שבשלב הזה יהיה ניתן לראות בבירור דפוס מסוים של שימוש חוזר בשמות תואר עם אותה הטיה בהתאם לקטגוריה בה נמצאת התכונה התואמת את שם התואר.

על אף שזאת הייתה הציפייה, כאשר הוצלבו הנתונים לא נוצר דפוס חזק. הסיבה לכך הייתה משום שהתכונות

תכונות כלליות כאלו לא שויכו באופן נחרץ למגדר אחד ולכן לא היו נתונים מבוססים מספיק בשביל להפיק מסקנות נחרצות בנוגע להשערת המחקר.

על כן, המחקר לא הצליח להצביע על קשר ישיר בין התכונות לבין כמות השימוש של שם התואר הנגזר מהן בשייך למין דקדוקי, אך גם לא שלל את האפשרות שקשר כזה אכן קיים.

אביגיל כהן

שפה מהסרטים: מהי ההשפעה של צריכת מדיה בשפה שנייה על רכישת אוצר מילים בשפה זו?

תחום: לשון | בית ספר: מדרשיית אמי"ת קמ"ה, ירוחם

העבודה נכתבה בהנחיית אמיר אפרתי, החוג לבלשנות, הפקולטה למדעי הרוח, האוניברסיטה העברית

בימינו השפה האנגלית מהווה שפה בין-לאומית והיא הכרחית לעבודות רבות ולחיי היומיום. כיום רכישת השפה האנגלית חשובה במיוחד לבני ובנות הנוער, מכיוון שיש לכך השפעה מכרעת על עתידם. לימוד אנגלית משפיע על ציונים בתעודת הבגרות, על קבלת משרות שונות ועל שוויון הזדמנויות.

היה לי חשוב לערוך מחקר זה מפני שהוא מוכיח את האפשרות לרכישת שפה שנייה דרך צפייה בסדרות טלוויזיה, שהיא תופעה רווחת בקרב בני נוער. כיום רוב התוכן המופיע במרשתת (סדרות טלוויזיה, סרטים, משחקי מחשב וכו'), ונצרך על ידי בני ובנות נוער, הוא בשפה האנגלית.

מטרת מחקר זה היא לבדוק את ההשפעה של צריכת תוכן בשפה האנגלית על ידי בנות נוער ישראליות על רכישת אוצר המילים שלהן בשפה זו.

בספרות התיאורטית של הקהילה הבלשנית, מתוארות ארבע דרכים לרכישת שפה שנייה: אגבית, מכוונת, משתמעת, ומפורשת (incidental, intentional, implicit and explicit). במחקרי בחנתי את רכישת השפה האגבית, בה הפרט רוכש אוצר מילים בשפה שנייה ללא כוונה מודעת, תוך פעולות קוגניטיביות הדורשות הבנה.

בעבודתי סקרתי מספר מחקרים אמפיריים, אשר בוחנים רכישה אגבית של שפה שנייה דרך צריכת מדיה בשפה זו, ובאחד המחקרים דרך הקראת סיפורים בשפה זו. מן המחקרים עלה כי לצריכת מדיה ישנה השפעה משמעותית על רכישת אוצר מילים בשפה שנייה, וכן שמשתנים שונים משפיעים

על סיכויי רכישת המילה. אף על פי כן, מעולם לא נערך מחקר על רכישת שפה שנייה בקרב דוברי ודוברות עברית. בשל כך החלטתי לערוך ניסוי הבוחן את רכישת השפה השנייה בקרב דוברות עברית כשפת אם, ואת המשתנים המשפיעים על רכישת המילה.

שלושת המשתנים שנבדקו בניסוי הם תדירות המילה בפרק, הופעת המילה באופן חזותי (המילים הוגדרו כמקודדות פעמיים – בראייה ובשמיעה), וכן נבדק האם ההיכרות המוקדמת של הנבדקות עם הסדרה השפיעה על אחוזי רכישת המילים שלהן.

מן המחקרים עלה כי לצריכת מדיה ישנה השפעה משמעותית על רכישת אוצר מילים בשפה שנייה, וכן שמשתנים שונים משפיעים על סיכויי רכישת המילה.

במסגרת הניסוי התבקשו 5 תלמידות כיתה ז', הנמצאות בהקבצה ב' באנגלית (כלומר שאינן דוברות אנגלית, אך גם לא בעלות קשיי למידה), לתרגם רשימה של 14 מילים מאנגלית לעברית, על ידי קריאת המילים ושמיעתן.

המילים המופיעות ברשימה נלקחו מפרק בסדרת האנימציה "אווטאר: כשף האוויר האחרון" (Avatar: the last airbender – Ep. 42 "the headband"). לאחר שבוע צפו הנבדקות בפרק הנ"ל, עם פסקול וכתוביות באנגלית, וצפו בו בשנית ביום למחרת, על מנת להגביר את החשיפה והקלט של המילים.

יום לאחר מכן, עברו הנבדקות בפעם השנייה מבחן זהה ונדרשו לתרגם בשנית את המילים מהפרק מעברית לאנגלית, בעזרת קריאת המילים ושמיעתן. על פי תוצאות הניסוי אחוזי ההצלחה בזיהוי ותרגום המילים עלו ב-20% לאחר הצפייה בפרק.

ממצאי הניסוי העלו כי בעקבות צריכת מדיה בשפה שניה אחוזי ההצלחה של הנבדקות בזיהוי המילים השתפרו באופן מובהק. ממצא משמעותי נוסף הראה שעלייה בתדירות המילה בפרק שיפרה את סיכויי רכישתה.

ממצא נוסף הראוי לציון הוא ההשפעה של תמיכה חזותית שנמצאה כבעלת מובהקות שולית. כמו כן, השפעתה של ההיכרות המוקדמת של הנבדקות עם הסדרה הוכחה כשולית עד אפסית.

ממצאי הניסוי העלו כי בעקבות צריכת מדיה בשפה שניה אחוזי ההצלחה של הנבדקות בזיהוי המילים השתפרו באופן מובהק.

לסיכום, ניתן להסיק מכך כי צריכת מדיה בשפה שנייה תורמת באופן משמעותי לרכישת אוצר המילים בשפה זו, וכי למשתנים שונים, כגון תדירות ההופעה של המילה במדיה הנצרכת והופעתה באופן חזותי, ישנה השפעה על רכישת המילה המסוימת.

רכישת שפה שנייה על ידי צריכה של מדיה, מהווה דרך חדשה ללימוד אנגלית ושפות שניות נוספות, אשר אינה דורשת השכלה פורמלית, ומאפשרת שוויון הזדמנויות ומוביליות חברתית.

המילה בשפה השנייה	המילה בתרגום לעברית	מספר הפעמים שהמילה נשמעה בפרק	תדירות המילה	מקודדת פעמיים	מידת זיהוי ממוצע ממוכן במבחן הראשוני	מידת זיהוי ממוכן במבחן השני	הפרש בניהוי המילה בין המבחנים
Cloud	ענן	2	נמוכה	כן	3	3	0
Uncle	דוד	4	בינונית	כן	4	5	1
Cave	מערה	10	גבוהה	כן	1	3	2
Headband	סרט ראש	2	נמוכה	כן	1	1	0
Enemy	אויב/ת	2	נמוכה	לא	3	4	1
Alive	חי	1	נמוכה	לא	2	4	2
Freedom	חופש	1	נמוכה	לא	2	3	1
Party	מסיבה	5	בינונית	כן	4	5	1
meat	בשר	3	בינונית	כן	2	4	2
belong	שייך	2	נמוכה	לא	3	3	0
ממוצע:							1

אידיאה

תוכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

תהילה וייסבלאי

הגנים המלכותיים בהרודיון תחתית

תחום: לימודי א"י וארכיאולוגיה | **בית ספר:** התיכון ליד האוניברסיטה, ירושלים
העבודה נכתבה בהנחיית מיקה אולמן, החוג לארכיאולוגיה, האוניברסיטה העברית

"...במרחק שישים ריס מירושלים בנה תל, מעשה ידי אדם, שצורתו צורת שֶׁד, וקרא גם לו בשם זה [הרודיון], אך עיטר אותו ביתר פאר. את ראש התל הקיף במגדלים עגולים, ועל השטח המוקף מגדלים אלה בנה ארמון מפואר מאוד: לא רק מראה החדרים בפנים הארמון היה מרהיב ביופיו אלא גם הקירות, הכרכובים והגגות בחוץ היו מעוטרים בעושר רב. בהוצאות עצומות הביא שפע של מים ממרחקים, ומכיוון שהתל היה גבוה למדי, על אף היותו מעשה ידי אדם, בנה בעלייה לראשו מערכת מדרגות, מאתיים במספר, משיש בוחק בלובנו. למרגלות ההר בנה ארמונות נוספים, לאכסן בהם את רכושו ולארח את ידידיו; וכך דמתה המצודה בכל אשר הכילה לעיר, אך שטחה לא עלה על שטח ארמון."

(יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים, ספר ראשון, פרק כ"א, 419-421)

אתר ההרודיון הממוקם מדרום לירושלים, בספר מדבר יהודה, הוקם על ידי המלך הורדוס ברבע הראשון של המאה הראשונה לספירה, עת הייתה נתונה פרובינקיה יהודה תחת השלטון הרומי.

האתר, הכולל מכלול ארמונות (בראשם ארמון-

מבצר-ההר), מחסנים, בתי מרחץ, תיאטרון ועוד, היה ממפעלי הבניה הבולטים של מי שכונה המלך הבנאי. הרודיון העתיקה זוהתה כבר במאה ה-19 ונחקרת על ידי ארכיאולוגים שונים מאמצע המאה הקודמת.

במהלך החפירות באתר נתגלו ממצאים רבים ששופכים אור על דמותו המלך הורדוס ופועלו. המחקר הארכיאולוגי עסק בהרודיון עילית, דהיינו

בארמון המבצר עצמו, במתחם הקבר והתיאטרון שבמדרון הצפוני, ובהרודיון תחתית - מכלול מבנים וגנים המשתרע בעמק שמצפון להרודיון עילית, אתר מרשים בגודלו ובארכיטקטורה הייחודית שלו.

עבודת המחקר שלי התחלקה לשלושה פרקים. בראשון הובא מבוא היסטורי קצר שסקר את חייו של הורדוס, שנולד למשפחה אדומית בשנת 72 לפנה"ס, ובזכות תככים, מזימות פוליטיות מסובכות ותמיכת הסנט הרומי הצליח לעלות לשלטון על ממלכת יהודה בשנת 37 לפנה"ס.

הפרק הראשון כלל גם סקירה של גנים בממלכת יהודה בתקופת החשמונאים ובעולם הרומי העתיק, כשהגנים אליהם התייחסתי היו כולם חלק מארמונות/ בתים פרטיים מפוארים, והיוו סממן נפוץ לעושרו של בעל הבית ולמעמדו הגבוה.

בפרק השני ניתחתי את שלל המרכיבים האדריכליים והבוטניים בגני הרודיון ועמדתי על תפקידם, תוך התמקדות בגן שבמכלול הברכה שבהרודיון תחתית ובאלמנטים האדריכליים והבוטניים שבתוכו וסביבו.

בין האלמנטים נמצאים הברכה והגדולה והביתן שעל האי במרכז ושרידי הצמחים שנתגלו בגן הגדול הסובב את הברכה. צמחים כגון עצי זית, אורן, ברושים, דקלי תמר, ורדים וצמחי

תבלין מסוגים שונים.

פרקה השלישי והאחרון של העבודה הוקדש לדיון ולהשוואה, ובמהלכו בחנתי גנים נוספים בעולם העתיק מהארץ ומהעולם וניסיתי למצוא נקודות דמיון ושוני ביניהם וכך להגדיר מה מקומי ומה לא בגניו של הורדוס.

לדוגמא, בחנתי את הגן בחצר ארמונו של אוגוסטוס קיסר, פטרונו הרומי של הורדוס, שסביר להניח

גם בין הצמחים נתגלה דמיון מרשים בין איטליה ליהודה כשגם בגנים הרומים גדלו עצים כגון אורנים, זיתים וברושים

שהורדוס ביקר בו באחד מביקוריו ברומא ושאל ממנו השראה.

רבות אליו, כולל הברכה הגדולה וכן מימדי הגן, שהיו יוצאי דופן במונחים רומיים אך מקובלים יותר בתרבות

הבניה החשמונאית המקומית. בסיכומה של העבודה הגעתי אל המסקנה שלמרות שהנחת המוצא שלי גרסה שלתרבות הרומית הייתה השפעה רבה על תרבות הבניה של הורדוס, השפעתה הייתה פחותה בהרבה משחשבת, ובבסיסה של תרבות הגן ההרודיאנית כפי שהיא

משתקפת בגן בהרודיון, עומדת דווקא תרבות הגנים החשמונאית-הלניסטית-מקומית.

ובבסיסה של תרבות הגן ההרודיאנית כפי שהיא משתקפת בגן בהרודיון, עומדת דווקא תרבות הגנים החשמונאית-הלניסטית-מקומית.

גן נוסף שבחנתי היה גנו של ארמון החשמונאים ביריחו, שנבנה כ-50 שנה לפני הגן בהרודיון, ויש לו נקודות דמיון

מבט על הרודיון תחתית מראש ארמון-מבצר-ההר

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

איתי פוקס

"פירמידת נתב"ג" - השפעת סיקור תקשורת על החלטות ציבוריות בישראל

תחום: תקשורת | בית ספר: התיכון ליד האוניברסיטה, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית נדן פלדמן, המחלקה להיסטוריה, האוניברסיטה העברית

"לאמצעי התקשורת מיוחסת השפעה על עיצוב דעת הקהל ועל הבניית המציאות, ואולם על אופן פעולתה ועוצמתה של התקשורת חלוקות הדעות" (האנציקלופדיה של הרעיונות)

החל מראשית המאה ה-20, תקשורת ההמונים (אמצעי התקשורת הכוללים את הטלוויזיה, העיתונות, האינטרנט וכו') היוותה גורם מרכזי המעורב בתפקוד ובמדיניות של משטרים שונים בעולם. הדיון המחקרי העוסק באופן ההשפעה של פרסומים על קבלת החלטות הציבוריות יכול להצביע על חוזקות וחולשות של מערכות משטר שכאלה.

במחקר שלי, בחרתי לנתח מקרה בוחן המדגים השפעה של פרסומים חדשותיים בתנאי קיצון: הסגירה והפתיחה המחודשת של נתב"ג בתקופת הקורונה (במהלך גל התחלואה השני, בין דצמבר 2020 ומרץ 2021), שהסתיימה בפסיקה של בג"ץ שביטלה את תקנות הסגירה. המקרה הזה נבחר משתי סיבות. ראשית, הוא מקרה בו הייתה השפעה מובהקת של פרסומים בתקשורת (שהיקפם יתברר רק בהמשך) על מספר גופים שונים במדינה, בנוסף להשפעה על הציבור. שנית, המקרה התרחש בתקופה שבה התקשורת לקחה חלק מרכזי ביותר בחיי היום-יום של האזרחים ולכן ניתן היה לבחון את השפעתה תחת "זכוכית מגדלת".

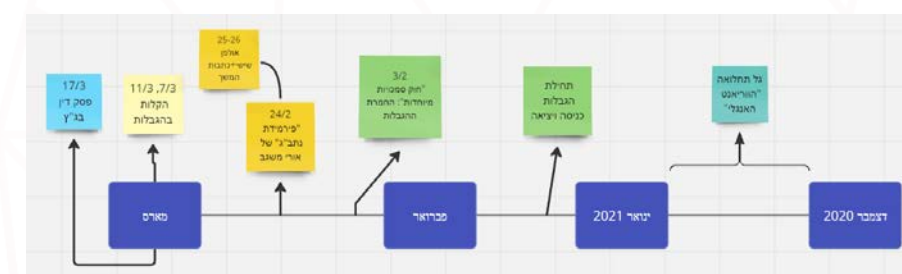
ההשפעה של פרסומי הכתבות (ובעיקר כתבות תחקיר שהחלו להתפרסם בסוף פברואר 2021) באה לידי ביטוי במספר אופנים, ובמחקר הם מחולקים לזווית תקשורתית, ציבורית, פוליטית ומשפטית. על כל אחד מהגופים או המוסדות האלה פרסומי התקשורת השפיעו בצורה קצת שונה, אך בכלם הייתה ניכרת ההשפעה.

שאלת המחקר היא: כיצד משפיעים פרסומים בתקשורת על תהליכי קבלת החלטות ציבוריות? כיצד באו השפעות אלו לידי ביטוי במקרה הבוחן של הסגירה והפתיחה המחודשת של נתב"ג בשנת 2021?

כלי החקר היה ניתוח שיח ביקורתי, שיטה איכותנית המבוססת על טקסטים ויחסי הכוחות שבאים לידי ביטוי בתוכם באופן גלוי ובאופן סמוי כאחד. אספתי מדגם רחב של כתבות שהתפרסמו באותה התקופה, ולאחר הניתוח התמטי שלהן ערכתי השוואה בין התמות האלו לתמות שהופיעו בפרוטוקולים של דיונים מוועדות בכנסת (ועדת חוקה וכלכלה הן שניסחו והצביעו על התקנות המרכזיות בהקשר של סגירת נתב"ג)

ומדיוני בית המשפט העליון בנושא.

מהרגע בו הביקורת על סגירת הכניסה והיציאה מהארץ עלתה לראש סדר היום התקשורתי, היא הגיעה מהר מאוד גם לסדר היום הפוליטי ושינתה את התקנות עוד לפני פסיקת בג"ץ בנושא

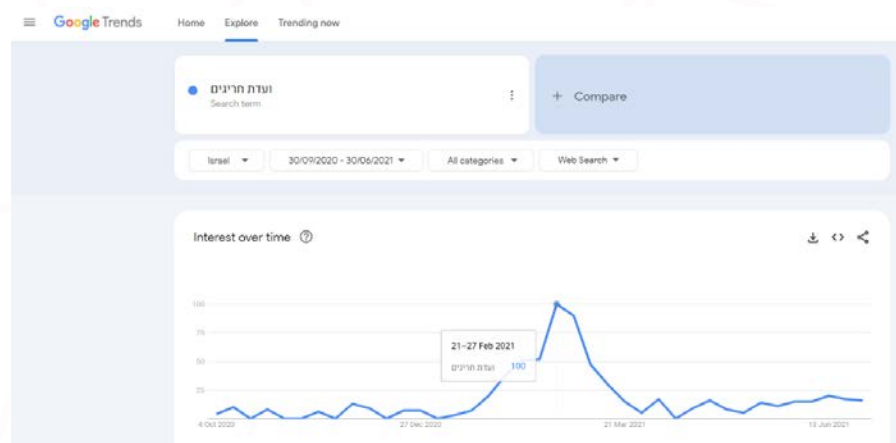
ציר זמן של האירועים המרכזיים במקרה הבוחן

מונחים שנהיו נפוצים בתקשורת אך לבסוף נוכחים בתוך הדיונים של בית המשפט.

מהמחקר ניתן ללמוד רבות על היחסים בין התקשורת ליתר המוסדות במדינה, ועל הצורות השונות שבהן הם באים לידי ביטוי. מעניין לראות שגם כלי תקשורת ופוליטיקאים שלא צידדו בביקורת על מדיניות הממשלה, עדיין נטלו חלק בהפצה של השיח והביקורת שהביאו לביטולה בעצם עיסוקם בדיון. מסקנות המחקר מראות שלפחות בהקשר מקרה הבוחן, אתרי החדשות וערוצי הטלוויזיה עדיין רלוונטיים לתהליכי קבלת החלטות ציבוריות.

מהמחקר עלו מספר שאלות ורעיונות שיכולים להוביל למחקרים נוספים בתחום. קודם כל, מחקר שישווה באופן כמותי את הפרסומים לדרכי פעולת הרשויות יוכל להעניק אומדן מדויק יותר של ההשפעה. כיוון נוסף להמשך חקר יכול לכלול השוואה של מקרי בוחן שונים מהארץ, כאשר תוצאות ההשוואה יכולות להצביע בבירור רבה יותר על מאפייני כתבות משפיעות (בין היתר).

מתוך העיסוק במקרה בוחן זה עולות שאלות חשובות בנושאים של דמוקרטיה, היחס בין רשויות המדינה והתיווך ביניהן לביטוי הציבור. הנושאים הללו אקטואליים תמיד ובמיוחד בימים אלו בהם עיסוק ברשויות השלטון נוכח בסדר היום הציבורי והפוליטי.

פופולריות מונח החיפוש "ועדת חריגים" בארץ, לפי Google Trends

ישראל היא מדינה למודת מלחמות. מיום הקמתה עברו עליה שמונה מלחמות (לא כולל מלחמת חרבות ברזל), אשר מהוות רובד משמעותי בהיסטוריה ובהווה היהודית-ישראלית. בהשפעת הנפח הגדול אותן תופסות מלחמות ישראל בהיסטוריה הישראלית, סרטי מלחמה המבוססים על מלחמות ישראל מהווים חלק משמעותי מהקולנוע הישראלי.

מלחמת לבנון הראשונה פרצה ביוני 1982 והסתיימה בספטמבר 1982, כאשר רק כ-17 שנים לאחר מכן, במאי 2000, נסוגו כוחות צה"ל משטחי לבנון חזרה אל גבול ישראל. מפאת היעדר איום קיומי מצד לבנון, לרוב מלחמה זו נתפסת כמלחמת יש-ברירה, כלומר לא מלחמת קיום, אלא מלחמה שיש הסבורים שישראל יזמה מעמדת כוח.

עקב כך, מלחמה זו גרמה לפיצול גדול בדעת הציבור ולהקמת תנועות מחאה שונות, בניגוד חד למלחמות קודמות, בהן הציבור הבין את ההכרח בלחימה והיה מלוכד ומאוחד. המחאה החברתית-פוליטית הזו באה לידי ביטוי, בין היתר, בעשייה קולנועית עשירה שנמשכת משנות השמונים ועד היום.

בהן הציבור הבין את ההכרח בלחימה והיה מלוכד ומאוחד. המחאה החברתית-פוליטית הזו באה לידי ביטוי, בין היתר, בעשייה קולנועית עשירה שנמשכת משנות השמונים ועד היום.

עבודה זו כללה מספר חלקים. כנקודת התחלה, הוכחתי כי קיים קשר בין אירועים היסטוריים - ובייחוד ביקורות, מחאות ודעת קהל - לבין יצירות קולנועיות העוסקות באירועים הללו.

לאחר הוכחת הקשר, התייחסתי והדגמתי במפורט ביתר עבודתי כיצד הביקורת החברתית על מלחמת לבנון הראשונה השפיעה על הסרטים אודותיה, באמצעות שאלת המחקר שהנחתה אותי, "כיצד הביקורת החברתית-פוליטית סביב מלחמת לבנון

הראשונה השפיעה על ייצוג החייל כפרט וכחלק מקבוצה בסרטים ישראלים אודות מלחמת לבנון?".

החלק הבא התייחס למלחמת לבנון הראשונה ולפעולות הצבאיות שנערכו בה. בחלק זה התייחסתי בהרחבה לקיומה של הביקורת החברתית-פוליטית באותה תקופה ולהשפעות המלחמה באופן כללי; סקרתי מספר תנועות מחאה בולטות ביחס לתקופה, וניתחתי את האידיאלים שלהן.

בשלב הבא התעמקתי בהיבט התיאורטי-קולנועי. סקרתי בקצרה את הקולנוע הצבאי הישראלי, תוך מתן דגש על הסרטים העוסקים במלחמת לבנון הראשונה. התייחסתי בהרחבה למחקר אודות דמות החייל בקולנוע הישראלי מיום הקמת המדינה, עד לתוצרים הקולנועיים סביב מלחמת לבנון.

בחלקה השני של העבודה, צפיתי וניתחתי ארבעה סרטים המתמקדים ומציגים את מלחמת לבנון הראשונה, אם בהוויתה או בדיעבד: שתי אצבעות מצידון,

גמר גביע, בופור ו-ואלס עם באשיר.

שתי אצבעות מצידון, שהופק בידי יחידת ההסרטה של דובר צה"ל, בוים על ידי אלי כהן בשנת 1986. עלילת הסרט עוקבת אחר סיפורם של חיילי חטיבת גולני המוצבים בלבנון תחת מפקדם החדש גדי, המתנגש אידיאולוגית עם סגנו, טוביה. הסרט עוסק בשאלות פגיעה באוכלוסייה אזרחית חפה מפשע, טראומה נפשית אינדיבידואלית וקולקטיבית, ועוד.

גמר גביע, אשר בוים בשנת 1991 על ידי ערן ריקליס, מעמיד במרכז את כהן, אוהד כדורגל אדוק שמצא עצמו לוחם בלבנון, ונפל בשבי האויב. הסרט עוסק בהרחבה ביחסים המרתקים בין כהן ושושבו, תוך התייחסות לרצונות, דעות ופחדים של שני הצדדים, ומעלה את שאלת הדמיון והשוני בין שני הצבאות.

המחאה החברתית-פוליטית הזו באה לידי ביטוי, בין היתר, בעשייה קולנועית עשירה שנמשכת משנות השמונים ועד היום.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

בשאלת האחריות הצה"לית-ישראלית לטבח במחנות הפליטים סברה ושתייה, תוך התייחסות מעמיקה להשפעותיה הנפשיות, כגון הדחקה, סיוטים, ופוסט-טראומה.

באמצעות צפייה בסרטים אלו, הגדרתי מגמה של שינוי בדמות החייל, אופיה וערכיה, ביחס לתקופות קודמות.

באמצעות צפייה בסרטים אלו, הגדרתי מגמה של שינוי בדמות החייל, אופיה וערכיה, ביחס לתקופות קודמות.

בחלקה האחרון, תמציתי והצגתי את מסקנות המחקר, אשר לוו בנימוקים היסטוריים, תיאורטיים וקולנועיים, ושילבו בין שתי החלקים הקודמים: כיצד ובאיזה אופן השפיעה הביקורת החברתית-פוליטית על אפיון דמותו של החייל הישראלי בקולנוע.

בופור, שהופק בשנת 2007 תחת בימויו של יוסף סידר, מציג את סיפורם של חיילי צה"ל במוצב הבופור בחודשים האחרונים לנטישת צה"ל את לבנון. דמותו של לירז היא המובילה את הסרט, וביחד עם קוריס, מציגה את התמה המרכזית בו; מהי גבורה אמיתית - להילחם או לדעת לנטוש.

ואלס עם באשיר, אותו יצר ארי פולמן בשנת 2008, הוא סרט מסוגת האנימציה התיאורטית. הסרט מורכב

עלילתית משני רבדים; האחד מתרחש בהווה, בו ארי פולמן (בתפקיד עצמו) מנסה לשחזר את קורותיו בלבנון בזמן המלחמה, והשני ב"עבר", בזמן המלחמה, אשר מציג את מהלך הלחימה בסדר כרונולוגי, לקול תיאוריהם של מרואייניו של פולמן בהווה. הסרט מתמקד

כרזה מטעם תנועת "יש גבול" המבטאת מחאה נגד מלחמת לבנון הראשונה, 1982.

שי גרושקו

היחס החברתי והמשפטי לחוק גיוס חובה - מחקר משווה

תחום: אזרחות | בית ספר: ישיבת חורב, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית אריאל פז סוויצקי, התכנית לחקר סכסוכים, האוניברסיטה העברית

במרכז העבודה שלי ניצבות שלוש שאלות מרכזיות: מהי חברה? מהו חוק? והשלישית, ואולי המורכבת מכולן: מהי הדינמיקה שבין השניים? האם החוק מושפע מהחברה, או שמא הוא זה שמעצב אותה? האם החוק הוא כלי בידי החברה או שמא הם בכלל גוף אחד, שרק נדמה לנו כשני גופים נפרדים?

על שאלות אלה ניסיתי לשפוך מעט אור, ולנסות לחדד את ההבנה שלנו בנוגע לאותה דינמיקה חמקמקה.

במחקר נפוצות ארבע גישות שונות בנוגע ליחסים שבין החברה לחוק:

1. אחת הטוענת שאין קשר כלל, ושהחוק הוא מוסד סגור ועצמאי, נפרד בהגדרתו מהחברה.

2. שניה הטוענת שהחוק הוא לא יותר מתוצר של מנהגים חברתיים-תרבותיים שהשתרשו בחברה עד כדי כך שהפכו בסופו של דבר לחוק.

3. שלישית הטוענת שאין בניהם כלל הבדל, והחוק הוא לא יותר מכלי בידי החברה להשלטת סדר ויצירת סולידריות.

4. ורביעית הטוענת כי החוק הוא תוצר של מאבקי כוח והורדת ידיים אינסופית בין קבוצות אינטרסים שונות.

כדי לנסות ולהבין איזו מן הגישות הללו נכונה יותר, או איזה שילוב בין הגישות השונות יוצר את התמונה הברורה ביותר, ניסיתי לבצע מחקר בדרך ההפוכה. על פי רוב המחקר פועל בצורה של השלכה מן המושגים התיאורטיים על המציאות, אך אני פעלתי בדרך שונה, החלטתי לנתח את המציאות על מנת להכריע בין הגישות המחקריות השונות.

הדרך בה עשיתי זאת היא על ידי בחינה של תהליך ביטול גיוס החובה במדינות שונות. גיוס החובה הוא מודל ארגוני

צבאי שבו המדינה מחילה על אזרחיה חוק שכופה עליהם לשרת פרק זמן מסוים בצבא.

בעבר המודל היה נפוץ מאוד, והוחל ברוב מדינות העולם, אך 75 השנים האחרונות (מאז סוף מלחמת העולם השנייה) הוא בוטל ברוב מוחלט של מדינות העולם המערבי.

האם החוק מושפע מהחברה, או שמא הוא זה שמעצב אותה? האם החוק הוא כלי בידי החברה או שמא הם בכלל גוף אחד, שרק נדמה לנו כשני גופים נפרדים?

יבשת	מס' מדינות	מדינות עם גיוס חובה	באחוזים	הערות
אסיה	45 (29)	27 (21)	60% (72%)	ללא אפגניסטן ועיראק
אפריקה	53 (17)	22 (11)	42% (65%)	
אירופה	42 (29)	21 (27)	50% (93%)	
אמריקה	32 (23)	10 (17)	31% (74%)	
אוקיאניה	3 (2)	0 (2)	0% (100%)	
סך הכול	175 (100)	80 (78)	46% (78%)	

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

שלוש המדינות שבהן בחנתי את תהליכי ביטול חובת הגיוס הן ארצות הברית, צרפת ופולין. בחרתי בארצות הברית בגלל ההשפעה הרבה שיש לה על העולם המערבי, וגם עקב היותה חלוצה בביטול גיוס החובה.

החלטתי לנתח את המציאות על מנת להכריע בין הגישות המחקריות השונות.

בה המדינה נתונה, קרע ומשבר אמון בין העם לצבא, ירידת קרן הפטריוטיות והלאומיות, אפיפיור חדש ועוד רבים נוספים.

אם נחזור אל הגישות השונות בחקר החוק והחברה, מן הממצאים עלה שהגישה המדויקת ביותר הינה שילוב בין הגישה השנייה והשלישית. שכן מצד אחד ראינו בבחינה היסטורית ארוכת טווח איך קיומו או ביטולו של גיוס חובה תלוי באופן הדוק בהיסטוריה ובתרבות של האומה שבה הוא מתקיים, אך גם ראינו איך ביצירתו של גיוס החובה, במהפכה הצרפתית, גיוס החובה לא היה יותר מכלי שנוצר על מנת למנוע את השמדתה של הרפובליקה החדשה ושל רעיונות המהפכה.

בחרתי בצרפת בשל העובדה שבשנת 1793 (בזמן המהפכה הצרפתית) נולד בה לראשונה מודל גיוס החובה. בפולין בחרתי משום שהיא דוגמא טובה למקרה של ביטול גיוס חובה על אף רמת איום מסוימת (מן המזרח).

בין הגורמים לביטול גיוס החובה שבחנתי היו מלחמות, מחאות חברתיות, הפיכות שלטונית, שינויי נורמות חברתיות ועוד. לפי הממצאים שלי, כמה מן הגורמים המרכזיים שהובילו לביטול גיוס החובה במדינות הבוחן היו מאיסה במלחמות ארוכות, ירידה ברמת האיום

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

עדו היימן

מה הם המניעים הפוליטיים לחרמות ספורטיביים?

תחום: אזרחות | בית ספר: התיכון ליד האוניברסיטה, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית תום זיו, המחלקה ליחסים בין לאומיים, האוניברסיטה העברית

"ספורט למען הספורט עצמו אינו מטרה, אם כי האמצעי להשיג מטרת אחרת." (אריך הונקר, מנהיג גרמניה המזרחית, 1974)

כבר מימי יוון העתיקה, לספורט היו כמה מטרות, אשר עבור הגשמתן המשתתפים התחרו. הראשונה והמרכזית היא כמובן הניצחון, מטרת העל של כל ספורטאי, הגשמת החלום של להיות הטוב ביותר בתחומו. המטרה השנייה היא זו העומדת במרכז מחקרי, והיא ההשפעה על הדינמיקה הפוליטית בין המשתתפים, או בין הגורמים אותם מייצגים, באופן ספציפי יותר - באמצעות חרמות. עוד בשנת 420 לפני הספירה, העיר-מדינה ספרטה

החרימה את המשחקים באולימפיה, הגרסה הראשונה של המשחקים האולימפיים, במחאה על סכסוך מיסים בינה לבין היוונים. החרמות על המשחקים האולימפיים נמשכים גם בימינו, כשלמעשה מאז אולימפיאדת מלבורן 1956,

בכל אחת מהאולימפיאדות עד היום הייתה מדינה או קבוצת מדינות אחרת שנעדרה מהמשחקים, בין אם בהצהרה גלויה על חרם, או בסיבות אחרות, פחות ברורות, אך שתוצאתן זהה.

מחקרי התמקד בשלושה חרמות אולימפיים. שניים מהם הם ככל הנראה החרמות הגדולים והמשפיעים ביותר על האולימפיאדות הבאות אחריהן.

החרם על אולימפיאדת מוסקבה 1980, וזה על המשחקים העוקבים, בלוס אנג'לס 1984. בנוסף, חקרתי גם את החרם על אולימפיאדת החורף בייג'ינג 2022, חרם שאמנם התבצע באמות מידה קטנות יותר, אך ניתן ללמוד ממנו המון על חרמות בעידן המודרני.

את החרמות המתוארים לעיל חקרתי לעומק, ליתר דיוק חקרתי את המניעים אליהם - מדוע החליטה ארצות הברית להחרים את אולימפיאדת מוסקבה 1980, ולסחוף אחריה 60 מדינות נוספות? למה החליטה ברית המועצות להחזיר בחרם נגדי אולימפיאדה אחת לאחר מכן, ב-1984? ומדוע החליטה ארצות הברית (עוד פעם), לצד 12 מדינות נוספות, להחרים באופן דיפלומטי בלבד את אולימפיאדת החורף בייג'ינג 2022? בכל חרם בדקתי את המניע הפומבי, זה שהוכרז על ידי הגורמים הרשמיים של כל מדינה, לצד אלו החשאיים, בין אם אלו האישיים של ראשי המדינות או מניעים מדיניים כלליים, שיתכן שהכשירו את הקרקע לחרם מאחורי הקלעים.

בכל חרם בדקתי את המניע הפומבי, זה שהוכרז על ידי הגורמים הרשמיים של כל מדינה, לצד אלו החשאיים,

במסגרת המחקר גיליתי מגוון מניעים שונים לכל אחד מהחרמות. בחרם על אולימפיאדת מוסקבה 1980, הסיבה הרשמית הייתה מחאה על הפלישה הסובייטית

לאפגניסטן, אך באותה שנה הייתה מערכת בחירות בארצות הברית, בה ג'ימי קרטר, נשיא ארצות הברית היה זקוק להציג ניצחון, והוא קיווה שהחרם יהווה ניצחון תדמיתי כזה. בנוסף, מניע אפשרי אחר הוא שימוש בחרם ככלי מלחמתי כחלק מהמלחמה הקרה, שנמשכה גם היא בשנים ההן.

בחרם על אולימפיאדת לוס אנג'לס 1984, נתקלתי במניעים דומים. הסיבה הרשמית לחרם עליה הצהיר הקרמלין, היא הסכנה לספורטאים הסובייטים המסתובבים ברחובות לוס אנג'לס ועלולים להיתקל בהפגנות ומקרי אלימות. אך גם במקרה זה ניתן להצביע על סיבה מנהיגותית, אישית יותר, שכן בתחילת שנות ה-80 ההנהגה הסובייטית עברה טלטלות רבות בשל מות מספר מנהיגים לאחר

זמן קצר מאוד בתפקידם, ולכן כל אחד מהם ניסה להטביע את חותמו במעט הזמן שהיה לו. במקרה הזה, קונסטנטין צ'רניינקו, שהיה ידוע בעמדותיו הקיצוניות, החליט על החרם חודשים ספורים לפני מותו, כאקט מנהיגותי אחרון. מניע אפשרי נוסף, בדיוק כמו ב-1980, הוא ככלי מלחמתי כחלק מהמלחמה הקרה, בתגובה לפרויקט "מלחמת הכוכבים" המפורסם של רונלד רייגן, הנשיא שהחליף את קרטר ב-1980.

החרם על אולימפיאדת בייג'ינג 2022 שונה, שכן הוא דיפלומטי בלבד, על מנת שלא לפגוע בספורטאים המשתתפים, וגם לגביו גיליתי שני מניעים מרכזיים. הראשון, הגלוי, הוא הדאגה להפרת זכויות האדם במחוז

חרמות ספורטיביים לרוב מתקיימים בשל מניעים בעלי דמיון מסוים, גם אם לא מוחלט לגמרי

שינג'יאנג של הממשלה הסינית כלפי העם האויגורי השוכן באיזור. מניע זה מתאים לעמדותיו המוסריות של הנשיא ג'ו ביידן ולכן נתפס במחקרי כמניע המרכזי.

מניע נוסף שמצאתי הוא שימוש בחרם כחלק מהמאבק המתמשך על הכוח בעולם המודרני, בין ארה"ב לסין, מאבק שלזוכה בו תהיה השפעה עצומה על העולם, אפילו יותר ממה שיש לשתי המדינות כיום.

בסיום המחקר ערכתי השוואה בין החרמות השונים, וגיליתי כי למרות ההבדל בשנים ובגורמים המבצעים, חרמות ספורטיביים לרוב מתקיימים בשל מניעים בעלי דמיון מסוים, גם אם לא מוחלט לגמרי.

A cartoon about the Olympics which appeared in Soviet Weekly ©Boris Efimov

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

מעין טל

נכונות הציבור בישראל לעסקת שבויים עתידית בהשפעת עסקת שליט

תחום: אזרחות | **בית ספר:** אולפנת אורות, מודיעין

העבודה נכתבה בהנחיית בר נדל, המחלקה ליחסים בינלאומיים, הפקולטה למדעי החברה, האוניברסיטה העברית

לאורך השנים מדינת ישראל התמודדה עם מקרים שונים של שבויים ונעדרים אשר נחטפו והוחזקו בידי ארגוני טרור. חלק ממקרים אלו נפתרו על ידי עסקאות שבויים, במסגרתן שחררה ישראל אסירים ועצירים ביטחוניים וכן גופות מחבלים בתמורה לשחרור חייליה או אזרחיה, חיים ומתים.

עסקת השבויים האחרונה שניהלה ישראל הייתה עסקת שליט בשנת 2011. עסקה זו הייתה נקודה משמעותית בהיסטוריית עסקאות השבויים בישראל, בעיקר בשל מספר האסירים הרב ששחררה ישראל תמורת חייל ישראלי אחד, והביקורת הציבורית והתקשורתית הרבה שנמתחה על העסקה מאז התרחשותה ועד היום.

במחקר ביקשתי לבחון האם וכיצד השפיעה עסקת שליט על הנכונות של הציבור בישראל לביצוע עסקת שבויים עתידית.

המחקר חשוב ורלוונטי בשל האקטואליות שלו, שכן - כיום ישנם שבויים ונעדרים ישראלים - החללים סגן הדר גולדין וסמל ראשון אורון שאול והאזרחים אברה מנגיסטו והישאם איסייד - המוחזקים בידי ארגון הטרור חמאס. מעניין ואולי אף חשוב

לבדוק האם יש נכונות מצד הציבור בישראל כיום לעסקת שבויים עתידית לשחרורם, בין היתר, מפני שבמדינות דמוקרטיות לדעת הקהל חשיבות ומידה של השפעה על המדיניות הננקטת בפועל.

מתוך כך, כדי להשפיע על קביעת מדיניות יש לפתח מודעות וללמוד את דעת הקהל והלך הרוח הציבורי בנושא המדיניות הרצוי, ולייחס לה חשיבות. כך גם בעניין סוגיית עסקאות השבויים בישראל, וזוהי מטרתו של המחקר זה.

המחקר בנוי כך שהחלק הראשון הינו סקירת ספרות, הכולל רקע על עסקאות שבויים בישראל, סקירה בנושא יחסי צבא וחברה בישראל וסקירה העוסקת בחטיפת ועסקת שליט בפרט, על מנת לקבל ידע בסיסי ורקע על הסוגיה הנידונה במחקר זה.

החלק השני במחקר מביא רקע תאורטי בנושא אירועים טראומטיים שמעצבים דעת קהל בנושאים מסוימים, ומציג את השערות המחקר העולות מתוך סקירת הספרות והרקע התאורטי. ההשערה הראשונה היתה שהנכונות של הציבור בישראל ככלל כיום לעסקת שבויים עתידית היא נמוכה יותר מבעבר.

ההשערה השנייה היתה כי מצד שני, צעירים יביעו תמיכה רבה יותר בעסקת שבויים עתידית ביחס למבוגרים יותר, מכיוון שצעירים לא חוו את האווירה הציבורית ואת הדילמה הקשה שליוותה את העסקת לאור גודל המחיר שישראל שילמה בכמות ובאופי האסירים ששחררו במסגרת העסקה.

בחלק השלישי מוצג מערך המחקר - הסבר ופירוט על שיטת המחקר שננקטה. בקצרה - בחנתי את השערות המחקר בעזרת סקר מקוון שמנה 151 נדגמים ישראלים - נשים וגברים מעל גיל 18, בפריסה ארצית.

תוצאות המחקר איששו את ההשערה הראשונה, ואכן נמצא כי הנכונות של הציבור בישראל ככלל כיום לעסקת שבויים עתידית היא נמוכה יותר מהנכונות לעסקת שבויים שהוצעה לפני עסקת שליט. עם זאת, לפי הנתונים הסטטיסטיים נמצא

הנכונות של הציבור בישראל ככלל כיום לעסקת שבויים עתידית היא נמוכה יותר מהנכונות לעסקת שבויים שהוצעה לפני עסקת שליט.

כי השערת המחקר השנייה לא אוששה - לא נמצא הבדל ברמת התמיכה בין צעירים למבוגרים יותר. כל זאת וממצאים נוספים מפורטים בחלק הרביעי של המחקר.

החלק האחרון כולל סיכום ומסקנות, וכן דיון בהשלכות המחקר. מחקר זה ומסקנותיו תורמים להבנת הלך הרוח הציבורי כיום בנוגע לעסקת שבויים עתידית לשחרור השבויים והנעדרים הישראליים המחוזקים בשבי בימים אלה.

הבנה זו יכולה לעזור בהתלבטויות בנוגע לעסקת שבויים עתידית לשחרור השבויים והנעדרים, מכיוון שההיסטוריה של מדינת ישראל בסוגיית עסקאות

כדי להשפיע על קביעת מדיניות יש לפתח מודעות וללמוד את דעת הקהל והלך הרוח הציבורי בנושא המדיניות הרצוי

השבויים מלמדת אותנו שיש הרבה עיסוק תקשורתי וציבורי בסוגיה זו, ושיש להלך הרוח ודעת הקהל הציבורית השפעה רבה על קבלת ההחלטות בנושא. כידוע וכמפורט במחקר עצמו, דעת הקהל בישראל חשובה למקבלי ההחלטות, ולהבנתה יש השלכות אמיתיות וחשובות על קביעת המדיניות, בכל נושא, ובין השאר גם בסוגיית עסקאות השבויים.

* הן העבודה והן התקציר נכתבו לפני אירועי ה-7 באוקטובר 2023, וחטיפתם של עשרות אזרחים וחיילים. מי יתן וישונו במהרה ובשלום לחיק משפחותיהם.

אחת הבעיות הגדולות אשר בהן נתקלה הכלכלה המודרנית היא בעיית הסטגפלציה - מיתון או שפל כלכלי המלווה באינפלציה גבוהה. מצב זה יוצר דילמות מדיניות משמעותיות לכל הרשויות הכלכליות הקובעות מדיניות.

בעבודה שלי, החלטתי לבחון את הסטגפלציה אשר התרחשה במהלך משבר הקורונה, תוך דגש על האינפלציה. בעבודה בחנתי בתור משתנים מסבירים את השפל הכלכלי שהתרחש כחלק מהסטגפלציה של תקופת הקורונה, ואת המדיניות הפיסקלית - מדיניות הממשלה מסביב לענייני מיסוי, תקציבים, תשלומים וכדומה. בבדיקת המשתנים הללו רציתי

להבין את הגורמים המרכזיים לאינפלציה שהתרחשה במהלך הקורונה ולהבין האם אותה האינפלציה הוחמרה על ידי המדינה או נגרמה ברובה ממצב כלכלי בלתי נמנע. כך רציתי להבין כמה השפעה למדינה באמת יש על הכלכלה. בעזרת

מידע זה ניתן לסייע בהבנת השפעות המדיניות הפיסקלית על האינפלציה במצבי קיצון ובכך למנוע מצבים דומים בעתיד.

בחקר האינפלציה, אסטרטגיית החשיבה והנימוק המרכזית הנמצאת מאחורי כל מקרה אינפלציוני ושבאמצעותה מנתחים את האינפלציה היא עקומות היצע וביקוש. עקומות אלו לקוחות מתחום המיקרו-כלכלה אך נמצאות בשימוש נרחב במקרו-כלכלה תוך כדי התייחסות להיצע וביקוש כלליים בשוק. אינפלציה נגרמת בעקבות ירידה בהיצע, עלייה בביקוש או שתייהן. תאוריות רבות מייחסות למדיניות הפיסקלית השפעה על האינפלציה באמצעות

השפעה על הביקוש בשוק. עם זאת, התאוריות השונות אינן מסכימות כיצד היא עושה זאת ובאילו מקרים פעולותיה גורמות לכך שהעלייה בביקוש אכן תגרום לאינפלציה.

לעומת המדיניות הפיסקלית, תאוריות נוספות מייחסות לשפל הכלכלי השפעה על האינפלציה דרך ההיצע. השפעה זו קיימת כאשר השפל משקף הפרעה בהיצע (מה שלא תמיד נכון). עם זאת, תאוריות אחרות מייחסות לשפל כלכלי השפעה שלילית בלבד על האינפלציה וגורסות כי מקרי סטגפלציה מתייחסים למרות השפל ולא בגללו.

במהלך בחינת השפעת המדיניות הפיסקלית על האינפלציה ביצעתי ניתוחים על נתוני אינפלציה CPI, נתוני גירעון ממשלתי (המייצגים את המדיניות הפיסקלית) ונתוני צמיחת תמ"ג (המייצגים את השפל הכלכלי).

השאלה נבחנה בשלוש מדינות: ארצות הברית, בריטניה וקנדה, לאורך שנתיים: 2020-2021. הנתונים לקוחים מאתר ה-OECD מלשכות סטטיסטיקה של המדינות השונות, מרכזי שירות פיסקלי שלהם ואתרי מידע סטטיסטי מקצועיים.

את הנתונים ניתחתי באמצעות מודל SVAR המאפשר ניתוח סטטיסטי עמוק תוך התחשבות בהשפעה הדדית של המשתנים ובהשפעות לאורך זמן. בעקבות המבנה המתמטי של המודל (הדורש להניח מספר הנחות) נאלצתי להניח כי האינפלציה משפיעה על המדיניות הפיסקלית באיחור מסוים וכי האינפלציה גורמת לשפל כלכלי בלבד (ולא

מדיניות פיסקלית מרחיבה, מעלה את האינפלציה, אך היא לא הגורם היחיד לאינפלציה במהלך הקורונה.

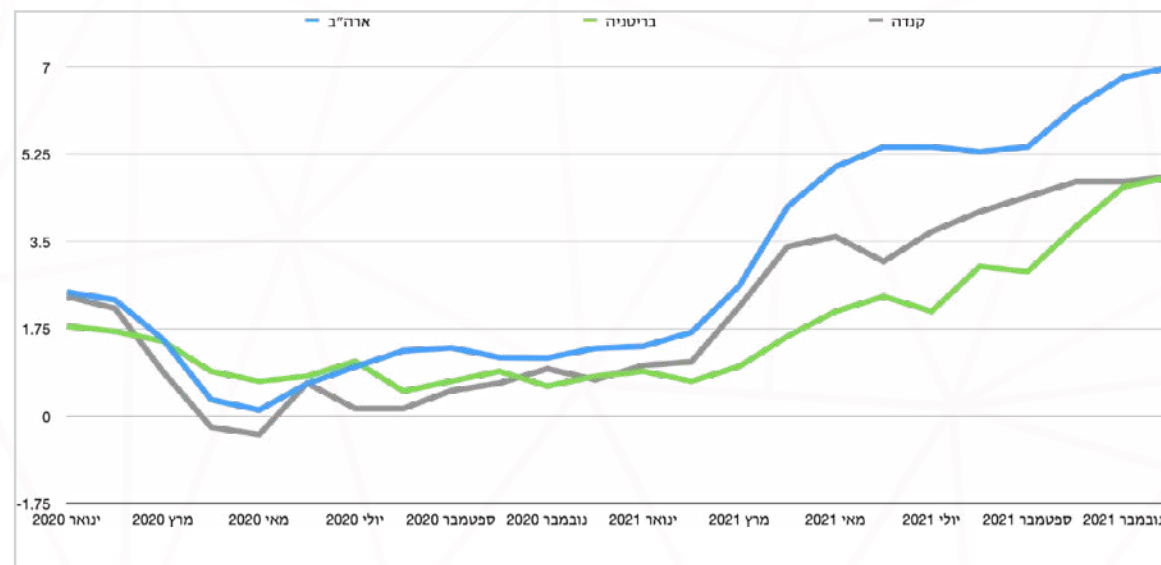
לצמחיה כלכלית). הנחות אלו לקוחות מהתיאוריה המחקרית ומבוססות עליה.

מן ניתוח הנתונים עלה כי מדיניות פיסקלית מרחיבה, מעלה את האינפלציה, אך היא לא הגורם היחיד לאינפלציה במהלך הקורונה. לעומת זאת, התוצאות המתקשרות אל השפל הכלכלי היו פחות ברורות. בקנדה התגלה כי השפל הכלכלי היה הסיבה העיקרית לאינפלציה, והסביר כמעט את כולה. לעומת זאת בארצות הברית ובבריטניה לא היתה לשפל הכלכלי השפעה נצפית סטטיסטית על האינפלציה. לאחר דיון על הממצאים, הגענו למסקנה כי סביר שבבריטניה הסגרים והמשבר אכן גרמו לאינפלציה, אך עלייה בתוצר לא התרחשה כתגובת ביניים ועל כן לא נצפתה

השפעה כאשר השפל נמדד אופרטיבית באמצעות התוצר (כפי שנעשה בעבודה זו).

התוצאות מרמזות על ביקוש מאוד תגובתי במהלך המגפה, גם להרחבה פיסקלית וגם לסגרים ולצורות אחרות בהן מתבטא המשבר הכלכלי. על כן, העבודה הראתה כי פעולות המדינות במהלך המשבר החמירו את האינפלציה, אך גם למשבר עצמו היתה השפעה חשובה ביותר עליה (למרות שלא תמיד צפויה).

מכך ניתן להבין כי על המדינה לנהוג בזהירות רבה במהלך תקופות משבר דומות, ולהימנע משינויים לא נחוצים במדיניות הפיסקלית, אך עדיין חשוב לזכור כי המדינה אינה הגורם היחיד לבעיות האינפלציה.

התפתחות האינפלציה בשלוש מדינות המבחן

בלה בלקסון דיטשר

החברה הפטריארכלית והאופנה המערבית

תחום: סוציולוגיה | בית ספר: מדרשיית הרטמן לבנות, ירושלים

העבודה נכתבה בהנחיית צופיה מאלב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה האוניברסיטה העברית

במחקרה על ייצוג וויזואלי ואופנה נשית בהוליווד, איירין ג'ראמילו טוענת שבייצוגים וויזואליים כגון אומנות חזותית, צילום, קולנוע ואופנה, לגברים יש את הכוח לייצר ולשלוט בכל צורה של ייצוג נשי. ייצוגים וויזואליים גוררים את "המבט הגברי" ודרכו מוענק לגברים כוח מייצר ושולט.

המונח "המבט הגברי" ("The Male Gaze") מבטא את ההחפצה המינית הנעשית לנשים על ידי צופים גברים והוא גורם משמעותי המדגים כיצד התרבות הפטריארכלית משפיעה ובאה לידי ביטוי בחיי היומיום.

הפטריארכיה היא שיטת ארגון חברתי שבה הגברים הם המחזיקים בשלטון, בסמכות ובכוח אשר משפיעה באופן דרמטי על תחומים שונים בחיי של אדם, כמו תחום האופנה, המעצב את בחירות הלבוש של הצרכנים. האופנה היא תחום בעל משקל רב בחיי היומיום של כולנו המשפיע עלינו כפרטים ומעצב את הסביבה והחברה שלנו.

מחקר זה בוחן מהן ההשפעות של המבנה הפטריארכלי והמבט הגברי על בחירות האופנה והלבוש של נשים צעירות בישראל כיום. ניסיתי להבין ולהסביר, דרך הפריזמה של פטריארכיה, את בחירותיהן של נשים לאור החופש שיש להן מחד, ומאידך לאור ההטמעה של מבט גברי בתעשייה הנוגעת להן לזהות האישית שלהן והן לאופן בו הן מציגות את הפרסונה החברתית שלהן.

מערך המחקר כלל שני שלבים - ערכתי תצפיות במרכזי קניות מוכרים בירושלים כדי לבחון את בחירותיהן האופנתיות של נשים ולאחר מכן ראיינתי מספר נשים על בחירות הלבוש והאופנה

שלהן, במטרה להבין לעומק מה הן ההשפעות של הפטריארכיה והמבט הגברי על בחירותיהן.

מהתצפיות והראיונות עלו כמה ממצאים מעניינים. ראשית, עלה כי המודעות לפטריארכיה ולמבנה הפטריארכלי של החברה בקרב נשים צעירות היא נמוכה מאוד. הפטריארכיה היא מבנה חברתי ולכן, כמו מבנים חברתיים אחרים, היא שקופה לפרטים בחברה ומובנת מאליה, ולרוב משפיעה על נשים (וגברים) ללא מודעות שלהם אלא כגורם מוסווה. לאחר שהסברתי למראיינות על הפטריארכיה, הן העידו שהן מרגישות שיש ציפיות של החברה מהן בנוגע לצורת הלבוש שלהן, ושציפיות אלו הן קישור קונקרטי לפטריארכיה. עלה כי פטריארכיה היא למעשה דבר המוכתב לנו על ידי אחרים, ושהטרנדים והאופנה הנלבשת בחברה מוכתבת על ידי גורמים בעלי השפעה רבה החורגת מטווח הראיה של הפרט.

**האופנה הנשית
מיוצרת מראש בצורה
המותאמת למבט הגברי,
שתופס נשים כחפצים
ואובייקטים לצפייה**

ניתן להגיד שמעצבי האופנה - שהם רוב גברי בחברות המצליחות ביותר - וחברות האופנה המצליחות מכתיבות ומגדירות את האופנה והלבוש של נשים (וגברים) ושהקשר בין בחירות אופנה ולבוש של נשים לפטריארכיה נוכח כבר בשלב העיצוב.

מן הממצאים עלה גם כי החברה והמבט הגברי מטשטשים את הזהות האישית של נשים הנבנית בעזרת בחירות הלבוש שלהן. הלבוש הוא כלי לביטוי עצמי של זהותו של אדם, להרגשתו ומצב רוחו היומיומי ומרכיב בעל חשיבות מכרעת ברושם ראשוני שאנשים מציגים מול החברה.

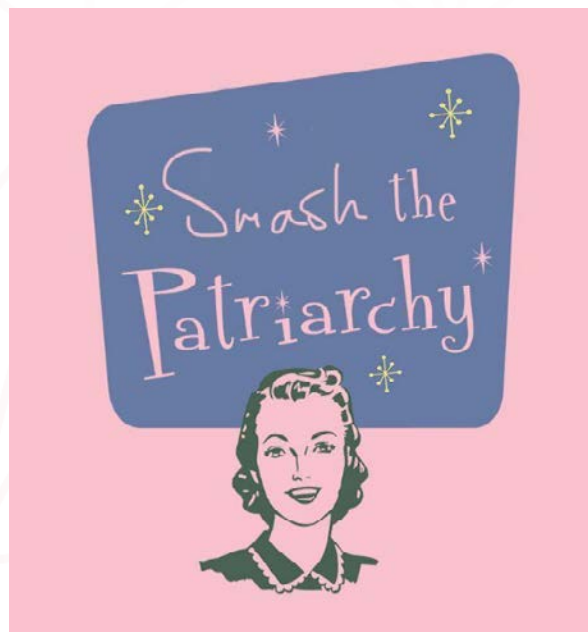
עלה כי אחת הדרכים המרכזיות שבהן האדם רוצה שהחברה תתייחס אליו על פי בחירות הלבוש שלו

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

בקרב המראיינות הדתיות, הפטריארכיה נתפסת כתחום נפרד ומשני הנמצא רק בעולם האופנה ואילו הדת היא הגורם המרכזי המשפיע על בחירות האופנה שלהן. לעומתן, המראיינות החילוניות מזהות את הפטריארכיה בקלות דווקא בחברה הדתית, עליה הן מביטות מבחוץ, כך שקל להן לייחס את בחירות הלבוש של נשים דתיות להיבטים פטריארכליים שניכרים באופן בו הדת והחברה הדתית מאורגנות.

היא וולידציה מהחברה, דבר שיכול לפעמים להוביל לטשטוש או איבוד זהות עצמית. כלומר, כאשר אדם מתאים את עצמו לציפיות של החברה הוא מאבד חלק מהזהות העצמית שלו, תופעה שעלתה הן בראיונות והן בתצפיות.

חלק מהאופן בו נעשה טשטוש הזהות האישית בחברה הוא על ידי המבט הגברי שמתעלם מזהותן האישית של נשים ונשים מתאימות את צורת הלבוש שלהן למבט הגברי. מן הראיונות עלה כי האופנה הנשית מיוצרת מראש בצורה המותאמת למבט הגברי, שתופס נשים כחפצים ואובייקטים לצפייה כך שמעצבי האופנה הנשית אף מייצרים לבוש המגביל נשים מבחינה פיזית לטובת הנראות של הבגד על הגוף.

לפי הממצאים, גם היבטים דתיים משפיעים רבות על אופנה ועל זהותן האישית של נשים דתיות. רוב המראיינות הדתיות במחקר העידו שהן בוחרות ללבוש לבוש המותאם לאמונתן הדתית על מנת לשמור על זהותן הדתית. הקשר בין הפטריארכיה ללבוש דתי הוא מורכב, אך ניתן להגיד כי הקשר בין דת לפטריארכיה מציג שתי גישות ביחס לגוף הנשי: האחת רואה בצורך לכסות אותו כניעה לפטריארכיה ולמבט הגברי, והאחת רואה דווקא בגילוי שלו את כניעה זו.

השפה אליה אדם גדל משפיעה עמוקות על הלך מחשבתו ועל דרך התבטאותו בחברה. התרבות בה גדלנו והשפה שרכשנו מעצבות אותנו מבחינה אישית וחברתית. גם הסביבה בעלת השפעה רבה על צורת ההתנהגות שלנו ועל דרכי ההתבטאות שלנו. לעיתים בסביבות שונות אנשים יתבטאו בצורה שונה, בהתאם להשפעה שיש לסביבה המסוימת עליהם.

בעולם ה"תקינות הפוליטית" של היום אנשים נוטים להקדיש יתר תשומת לב למילים בהן הם בוחרים להשתמש בכל סיטואציה חברתית בה הם

נמצאים, ולבחון בעצמם מי האנשים שאיתם הם יכולים להשתמש במילים מסוימות ועם אילו אנשים הם אינם יכולים.

מטרת מחקר זה היא להבין כיצד המקום או החברה בה אנו נמצאים (ברגע נתון) משפיעים על גבולות הדיבור של בני נוער ועל השימוש שלהם בשפה תקינה פוליטית.

תקינות פוליטית או 'פוליטיקלי קורקט' (Politically correct, PC) היא צורת התבטאות מוסכמת שהחלה להתפתח בשנות ה-80 של המאה הקודמת כתגובה לחוסר שוויון חברתי ואפליה, ועם הזמן הפכה לחלק משמעותי בתרבות העולמית. מטרתה של התקינות הפוליטית למנוע תחושה של עלבון או נחיתות בקרב קבוצה מסוימת או מיעוט מסוים בחברה. רעיון התקינות הפוליטית נובע מההנחה שהשפה מעצבת את המציאות החברתית מצד אחד ומושפעת מיחסי כוח מצד שני. גישה זו מבוססת על היפותזת ספיר-וורף, המציעה כי המבנה והתוכן

של שפה מעצבים את האופן בו אנשים תופסים וחושבים על העולם, ומטרתה להביא לשינוי השיח וההתנהלות על ידי שינוי השפה. ישנם גורמים שונים המשפיעים על השימוש בתקינות פוליטית. הגורמים המשפיעים שנבדקו במחקר זה הם: הקשר חברתי, מידת קרבה, ומאפיינים דמוגרפיים שונים.

במהלך המחקר ביססתי שלוש השערות. ההשערה הראשונה היא שיהיה הבדל בשימוש בשפה תקינה פוליטית בין הקשרים חברתיים שונים. ההשערה השנייה היא שככל שמידת הקרבה לאדם איתו מתנהלת השיחה גדולה יותר, כך מידת השימוש בשפה תקינה פוליטית תפחת.

ההשערה השלישית היא שיהיה קשר בין המאפיינים הדמוגרפיים שיבדקו (מגדר, גיל, מידת דתיות, אשכול פריפריאליות) לבין מידת השימוש בשפה תקינה פוליטית. את השערותיי בחנתי באמצעות מחקר כמותי המשלב ניתוח נתונים שהתקבלו משאלון שהופץ לבני נוער ברחבי הארץ דרך פלטפורמות חברתיות שונות יחד עם סקירה נרחבת של הספרות המקצועית הרלוונטית.

תוצאות המחקר איששו את השערתי הראשונה; נמצא הבדל מובהק בין ההקשרים החברתיים שנבדקו בניסוי: במסגרת החינוכית\פורמלית ישתמשו ביותר תקינות פוליטית מאשר במסגרת הקהילתית, בה ישתמשו ביותר תקינות פוליטית מאשר במסגרת המשפחתית, ובמסגרת החברתית יהיה השימוש בתקינות פוליטית הקטן ביותר מבין ההקשרים שנבדקו.

במסגרת החינוכית\פורמלית ישתמשו ביותר תקינות פוליטית מאשר במסגרת הקהילתית, בה ישתמשו ביותר תקינות פוליטית מאשר במסגרת המשפחתית, ובמסגרת החברתית יהיה השימוש בתקינות פוליטית הקטן ביותר מבין ההקשרים שנבדקו.

נמצא שבנות לרוב משתמשות יותר בשפה תקינה פוליטית מבנים, ושנשים דתיות נוטות להשתמש יותר בשפה תקינה פוליטית מאשר אנשים לא דתיים.

פוליטית מבנים, ושנשים דתיות נוטות להשתמש יותר בשפה תקינה פוליטית מאשר אנשים לא דתיים.

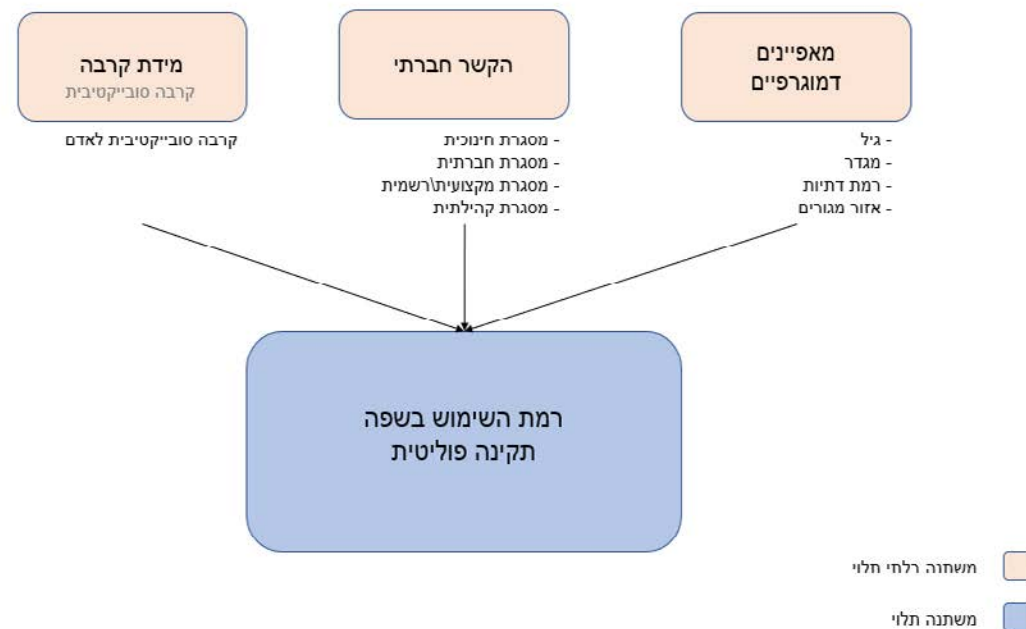
לא נמצא קשר בין גיל המשתתפים במחקר ובין אזור המגורים שלהם לשימוש שלהם בשפה תקינה פוליטית. הממצא המעניין והמפתיע ביותר הוא

הקשר בין מידת הקרבה לשימוש בשפה תקינה פוליטית. לא נמצא קשר בין מידת הקרבה לאמא, אבא, או גורם סמכות לבין מידת השימוש בתקינות פוליטית, אך

כמו כן, נמצא קשר בין מידת הקרבה לחבר טוב למידת השימוש בשפה תקינה פוליטית, שם המשתתפים דיווחו שככל שהם קרובים יותר לחבר אתו מתנהלת השיחה הם ישתמשו פחות בתקינות פוליטית.

עבודת המחקר הזו אפשרה לי להתעמק בנושא מורכב שמפגיש שפה, תרבות וחברה. היא מסייעת בהבנה עמוקה יותר

של דפוסי טאבו חברתי, ועוזרת להבין את הגורמים המשפיעים על השימוש בשפה תקינה פוליטית בקרב בני נוער ואת השפעתם.

אביה גליק

חוויית של יוצאי כתות לאחר החזרה לחברה

תחום: סוציולוגיה | בית ספר: על יסודי קשת ברנקו וייס, מזכרת בתיה

העבודה נכתבה בהנחיית דנה קצוטי, המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית

כת היא "קבוצה או תנועה שמציגה מסירות מוחלטת, מהללת אדם, רעיון או דבר, ומשתמשת בעיצוב תודעה כדי לשכנע, לשלוט ולגרום לחבריה להיות חלק מהקבוצה". כת גורמת למצבים של תלות החברים במנהיג, גורמת לנזק פסיכולוגי לחבריה ומקיימת מערכת אמונות חזקה ונוקשה, שגורמת ללכידות חברתית, ונורמות חברתיות שמשפיעות רבות על חברה.

המחקר שלי עוסק ביוצאים משלוש הכתות הגדולות והמפורסמות בהיסטוריה של מדינת ישראל. (1) הכת של דניאל אמבש, שפעלה בירושלים בין השנים 1996-2015 וכללה את אמבש, שש

נשותיו וחמישה עשר ילדיו. רבים מילדיו חשפו עדויות רבות ומזעזעות מתוך הכת אולם חלק מנשותיו תומכות בו ומכחישות את קיומה של הכת. הכת פורקה על ידי המשטרה והרווחה ביולי 2011. דניאל אמבש נמצא מת בתאו בעשירי ביוני 2021.

הכת השנייה היא הכת של גואל רצון, שפעלה בין השנים 1972-2010. רצון עקב אחרי הנשים בעזרת מצלמות ומיקרופונים שתולים, כינה עצמו 'המשיח' ואת ילדיו 'בני האל'. גואל רצון מרצה מאסר של 30 שנים.

הכת האחרונה בה עסק המחקר היא ישיבת שובו בנים בהנהגת אליעזר ברלנד, שפעילה עד היום. הישיבה הוקמה בחיפה ב-1997 והיא התרחבה לקהילה.

עדויות מהקהילה מתארות שברלנד נגע ואנס בנות מהקהילה, מצעירות עד לבוגרות.

בשנת 2016 ברלנד הורשע במעשים מגונים ותקיפה. הוא ישב בכלא כשמונה עשר חודשים במסגרת עסקת טיעון והיום הוא משוחרר והכת פעילה.

המחקר בחן חוויות משותפות אצל יוצאי אותן כתות כאשר שאלת המחקר היא "מהם המאפיינים המשותפים בגורמים ליציאה מהכת וחווית היציאה מהכת עצמה אצל יוצאי כתות ישראלים?".

מטרת המחקר היא לתאר חוויות סובייקטיביות של יוצאי כתות בכדי להבין את החוויות המשותפות העולות מעדויות של יוצאי כתות בישראל החל משלב השהות בכת ולאורך תהליך היציאה ממנה.

במהלך המחקר, לא יכולתי לראיין את היוצאים עצמם עקב חסיון. בנוסף, בתור תלמידת תיכון, לא הותר לי לראיין יוצאי כתות ולכן אספתי את העדויות במרשתת (יוטיוב, ערוצי טלוויזיה וכו'). בשלב הראשון כל ראיון נותח לגופו וחולצו ממנו רעיונות מרכזיים. בשלב השני לאחר קריאה מחודשת של הראיונות, נוסחו תמות משותפות בין כלל הראיונות, שהיוו את תת התמות. הן אוגדו תחת תמות העל, ודרך עניתי על שאלת המחקר.

תמת העל הראשונה היא כוחו של המנהיג. חברי הכת מציגים מסירות מוחלטת למנהיג. הוא הקובע את אופי הכת, מעצב את החוויות ומשפיע על חייהם של יוצאי הכת. מתמה זו נגזרו שלוש תת-תמות: המאגיות המיוחסות למנהיג, היחסים המורכבים עם המנהיג וההשפעה שיש למנהיג לאחר היציאה מהכת. תמת העל השנייה היא מהלך החיים בכת ככוללים רגעי מפנה.

היוצאים מתארים רגעי מפנה שהשפיעו על החיים שלהם בכת, ואלו מהווים את תתי התמות: א. ההתאהבות במנהיג כרגע הכניסה המנטלית לכת. ב. רגע ההבנה של היוצאים כי הם חיו בכת וחוו טראומה. רגע ההבנה יכול להגיע בתוך הכת או

לאחר שנים מהיציאה ממנה. ג. הניגוד בין היציאה הפיזית לרצון להישאר. תת תמה זו רלוונטית ליוצאים מהכת שלא מרצון, שאצלם מופיעים מאפיינים של חברי כת פעילים גם לאחר היציאה הפיזית מהכת. תמת העל השלישית הינה היציאה מהכת והשלכותיה, וממנה נגזרות תתי תמות נוספות:

א. היחס לרשויות - ליוצאים מכל כת יש יחס שונה לרשויות, שנובע מהדרך בה פירוק הכת נחוה אצלם. עבור יוצאים מסוימים, פירוק הכת והתנהלות הרשויות הייתה טראומטית. במקרים אחרים חווית היציאה מהכת והמגע עם הרשויות היה חיובי.

חיי הכת הינם עמוסים ואינטנסיביים ורוב הזמן מוקדש למנהיג

ב. פערים בתיאור חווית היציאה מהכת, והמשמעויות של פירוק המשפחה. עם פירוק הכת, יוצאי הכתות הטריים מאבדים למעשה את משפחתם. הם מתארים תחושות של געגועים למשפחתם ולמנהיג הכת. תמת העל הרביעית היא השפעת החיים בכת לאחר היציאה: החיים בכת והיציאה ממנה מביאים איתם טראומה ונזק פסיכולוגי שלא נעלמים, ולפעמים רק צפים בעת היציאה מהכת. היוצאים מתארים תחושות של בלבול וחוסר הבנה של נורמות חברתיות, שהובילה אצל חלק מהיוצאים להידרדרות לסמים ופשע.

בניתוח תמתי של הראיונות מצאתי מסרים חוזרים: הכניסה לכת כנקודת מפנה בחייהם, כאשר הכניסה מתחלקת לכניסה מנטלית לכת, המתוארת כרגע ההתאהבות במנהיג וכניסה פיזית, שהיא מעבר מלא לחיי הכת. חיי הכת הינם עמוסים ואינטנסיביים ורוב הזמן מוקדש למנהיג. היחס ליציאה מהכת נובע מהשאלה האם היציאה הייתה מבחירה או לא. היוצאים מתארים רגשות מעורבים לרשויות, שנובעים מחוויית פירוק הכת. לאחר היציאה מהכת, ישנם קשיים בהסתגלות לחיים מחוץ לכת, אך גם רגשות חיוביים כגון תחושת שחרור.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

העבודה נכתבה בהנחיית צופיה מאלב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית ובסיוע של יונת ריין-ספיר, החוג לגיאוגרפיה ובית הספר המתקדם ללימודי סביבה, האוניברסיטה העברית

בכל יום, אנשים מוצפים בהחלטות, קטנות כגדולות. ההבנה כיצד אנשים מגיעים לבחירות שלהם היא תחום בפסיכולוגיה קוגניטיבית שזכה לתשומת לב רבה. תיאוריות שונות נוצרו כדי להסביר כיצד אנשים מקבלים החלטות, ואילו סוגי גורמים משפיעים על קבלת החלטות בהווה ובעתיד.

התאוריות נחקרו וכך נוצר רשימת גורמים אשר משפיעים על תהליך הבחירה. חלק מהגורמים עוסקים בתפקיד הסביבה וסוברות שלסביבה שלנו יש השפעה על הבחירות שנעשה.

עבודתי היא עבודה סוציולוגית העוסקת בתהליך הבחירה בכלל ובהשפעת הסביבה בפרט. מכיוון שהנושא רחב ומלא במשתנים ובפרטים צמצמתי את תחום המחקר לגורמים המשפיעים על בחירת המוזיקה בקרב בני הנוער בישראל.

לבני נוער בישראל מוצעות אופציות בלתי מוגבלות של שירים ומנגינות שהם יכולים להאזין להם בכל זמן ובכל מקום. הם יכולים ליהנות מהמוזיקה האהובה עליהם, בין אם הם משתמשים בטלפון הנייד שלהם או ברדיו, ובין אם הם נמצאים לבד בביתם או במרחב הציבורי הומה האדם. אז לפי מה הם בוחרים את השירים האהובים אליהם?

שאלת המחקר מתחלקת לשניים. השאלה הראשונה שואלת מהו הגורם הדומיננטי והחשוב במוזיקה שבגללו בני הנוער אוהבים שיר מסוים: האם זה בגלל המנגינה האהובה, הקליפ המושקע או בגלל המילים המתחרזות? השאלה השנייה שואלת האם למרחב האזנה יש חשיבות לבחירת

השיר הנשמע: האם במקומות מסוימים ז'אנרים שונים יהיו יותר נשמעים?

שיטת המחקר הייתה שאלונים שהורכבו משלושה חלקים והופצו לבני הנוער ברחבי הארץ. החלק הראשון בחן את המאפיינים האישיים של הנדגמים: מגדר, גיל, אזור מגורים ורמת דתיות (לצורך סטטיסטיקה). החלק השני שאל על שאלת המחקר הראשונה ובה נבדק לפי איזה גורם בוחרים בני הנוער את המוזיקה האהובה אליהם: לפי המנגינה, המילים או הקליפ. החלק השלישי שאל את המשתתפים איזה ז'אנר הם הכי אוהבים מבין סוגי המוזיקה הבאים: מוזיקה אלקטרונית, קלאסית, היפ-הופ, רוק, פופ ומטאל. לאחר שענו על שאלת העדפת הז'אנר, כל משתתף הועבר לשאלון שונה על בסיס תשובות בהעדפת הז'אנר כך שכל משתתף נשאל על המיקומים והזמנים בהם הוא אוהב להאזין לז'אנר שצוין.

השערת המחקר הייתה שלקליפ בשיר לא יהיה ממש חשיבות לצורך בחירת השיר וזה בעקבות צפייה באפליקציות המשמיעות מוזיקה כמו למשל Spotify אשר לא מכילות את הקליפ בתוך נתוני השיר. כמו כן, השארת המחקר לאחר עיון בכמה מחקרים הייתה שלמרחב האזנה תהיה השפעה על הז'אנר הנשמע.

תוצאות המחקר הראו שבני הנוער מכל הקבוצות שנבדקו ייחסו חשיבות למנגינה (89.7%) ולמילים (82.1%) בעת בחירתם במוזיקה לעומת הקליפ (רק 11.5%). ניתן היה לראות כי בקבוצת הבנים

יש קשר בין מרחב האזנה לבחירת הז'אנר הנשמע

בכמה מחקרים הייתה שלמרחב האזנה תהיה השפעה על הז'אנר הנשמע.

תוצאות המחקר הראו שבני הנוער מכל הקבוצות שנבדקו ייחסו חשיבות למנגינה (89.7%) ולמילים (82.1%) בעת בחירתם במוזיקה לעומת הקליפ (רק 11.5%). ניתן היה לראות כי בקבוצת הבנים

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

במרחב הציבורי נרשמה ירידה של רצון המשיבים לבחור את המוזיקה הנשמעת, וההשערה לתופעה זו היא שמכיוון שהמוזיקה יכולה להעיד על הדעות האישיות של הבחור, אנשים יחששו לבחור את המוזיקה בגלל חשש לשיפוט ציבורי. בנוסף, "מוזיקה קלאסית" נשמעה במידה פחותה משאר הז'אנרים במקומות ואירועים בלתי פורמליים אשר מעורבים בהם מספר אנשים או יותר.

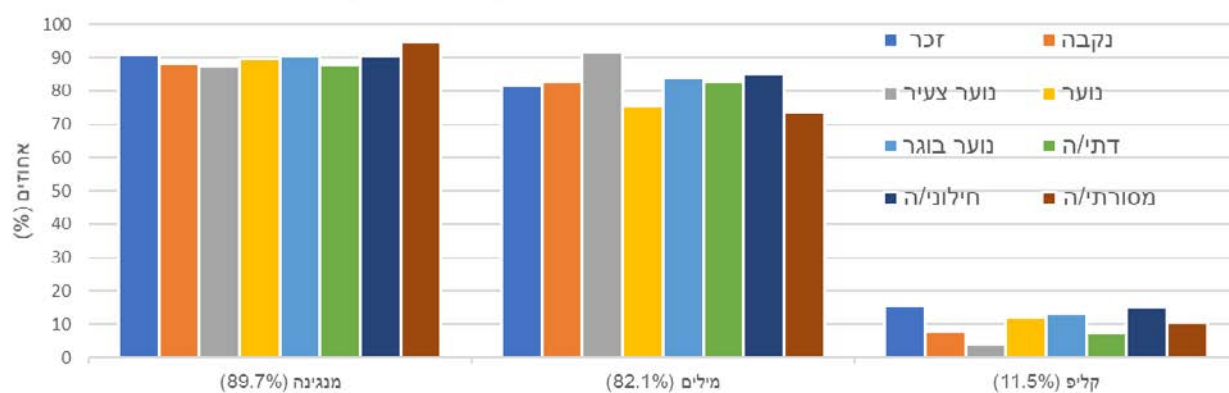
לסיכום, מסקנות המחקר העיקריות הן שהמנגינה והמילים במוזיקה לוקחות חלק חשוב בתהליך הבחירה ושחשיבות הקליפ נמוכה אך גם משתנה מקבוצה לקבוצה, ובנוסף שיש קשר בין מרחב האזנה והמצב הרגשי-חברתי לז'אנר הנשמע.

במרחב הציבורי נרשמה ירידה של רצון המשיבים לבחור את המוזיקה הנשמעת

ייחסו חשיבות לקליפ בעת בחירתם במוזיקה פי 2 יותר מאשר קבוצת הבנות. כמו כן אנשים שהגדירו את עצמם כ"חילוניים" ייחסו לקליפ חשיבות פי 2 יותר מאשר אנשים שהגדירו את עצמם כ"דתיים", ובנוסף בסקירה הגילאית בני ה-15-14 ייחסו חשיבות פחותה לקליפ מאשר גילאי 18-16.

בנוסף, תוצאות המחקר מהחלק השלישי בשאלון הראו שיש קשר בין מרחב האזנה לבחירת הז'אנר הנשמע ובנוסף שיש גם קשר למצב הרגשי-חברתי של המאזין לתהליך הבחירה. התוצאות הראו כי בחדר הכושר בזמן אימון אנשים אהבו לשמוע יותר את הז'אנרים "מוזיקה אלקטרונית" (78%) ו"מטאל" (74%). בזמן עבודה, לימודים ובישול, הז'אנר הכי אהוב היה ה"רוק" (74%).

אוחזי החשיבות של הגורמים ביחס לקבוצות הנבדקים

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

גלי ישעיהו

השפעת גירושי ההורים על תפיסת ילדיהם על משפחה וזוגיות בעתיד

תחום: סוציולוגיה | בית ספר: תיכון הר-טוב, צרעה

העבודה נכתבה בהנחיית צופיה מאלב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית

כילדים, אנו למדים מהסביבה המקיפה אותנו כיצד להתנהג, כיצד דברים אמורים להיראות וכיצד מבנה משפחתי בנוי. במחקרי חקרתי איך חוויה של גירושים בסביבה הקרובה משפיעה על תפיסת הילדים בחיים הבוגרים שלהם על משפחה וזוגיות.

בשביל להבין זאת, הייתי צריכה ללמוד כיצד השפיעו הגירושים על אספקטים שונים בחייהם של הילדים, בילדותם ובבגרותם. ידוע שהגירושים משפיעים שונה על כל אדם; כל סיפור הוא מקרה לגופו וישנם גורמים שונים המשפיעים על כל אחד, ולכן בחרתי לערוך את המחקר שלי באופן איכותני, דרך ראיונות עומק חצי מובנים.

במחקרי ראיינתי שמונה מרואיינים (שני גברים ושש נשים) בשלבי חיים מגוונים וסטטוס זוגיות שונה. כל ראיון ערך בין 25 דקות לשעה ורבע. המרואיינים סיפרו לי על חייהם כילדים להורים גרושים, על התבגרותם, על התנהלותם בחיים הבוגרים כאספקט לזוגיות ומשפחה, וכמובן מה למדו מהתהליך שעברו.

המחקר התחלק לארבעה נושאים: זיכרון סיפור הגירושים, הקשר בין הילדים לבין הוריהם ואחיהם, תפיסת זוגיות ותפיסת משפחה.

זיכרון סיפור הגירושים הוא איך הגירושים נזכרים למרואיינים בתור אנשים בוגרים, איך חוו את הגירושים של הוריהם בתור ילדים ואיך למדו מהם. מרבית המרואיינים שיתפו שבתקופה לפני הגירושים היו הרבה לחצים ומתחים בבית, שהאווירה לא הייתה נעימה ולא היה מקום למשפחתיות ואהבה. בנוסף, הם סיפרו שלאחר הגירושים המצב בבית השתפר, לא היו מתחים או לחצים והדינאמיקה המשפחתית השתפרה. דבר זה מלמד את הילדים

באיזה שלב צריך לסיים מערכת יחסים, ומה היא יכולה לגרום למשפחה במקרים שבהם היא לא עובדת. ישנה השפעה ישירה של קשר ההורים על הדינמיקה המשפחתית.

נוסף על כך, המרואיינים סיפרו שבתקופה לאחר הגירושים הם הרגישו בחוסרים למיניהם, כגון דמות הורית חזקה, יציבות וכו'. הם סיפרו על כך שלמדו כיצד להשלים את החוסרים האלו מהסביבה החיצונית שלהם, כלומר, למדו בעצמם כיצד להתנהל בחייהם באופן עצמאי ולהשיג את מה שהם צריכים לבד. דבר זה מסביר ומחזק את הטענה שילדים להורים גרושים מתבגרים מהר יותר.

לאחר הגירושים הקשר בין ההורים לילדים משתנה. מן הראיונות עלה כי ישנם כמה גורמים לשינוי: התבגרות הילדים, אופן קיום הפגישות, והיחס בפגישות בין ההורה לילד. עבור כל אחד מהמרואיינים, לכל גורם הייתה השפעה שונה, אולם

כמעט כולם סיפרו כי הקשר שלהם עם ההורה שהיו קשורים אליו יותר לפני הגירושים, התרופף, והקשר עם ההורה השני התחזק. הקשר בין הילדים להוריהם ואחיהם, והדינמיקה המשפחתית בכלל, משפיעים על התבגרות הילדים בביתם, וכן גם על הדרך שבה רואים ומתנהלים בסביבה. אופן הקשר משפיע על נוחות הילד ותחושתו בבית, ובנוסף מלמד אותם על חשיבות הקשרים הבין אישים, כיצד שומרים עליהם, ואיך הם אמורים להיראות.

ניתן להסיק משינוי הקשר בין הילדים לבני משפחתם ומדרך ההתנהגות שלהם בעקבות השינוי כי כך הילדים למדו כיצד מערכות יחסים בריאות צריכות להתנהל. הם למדו מן הטעויות וההצלחות

מרבית התפיסות שהציגו המרואיינים, הן תפיסות מאוחרות יותר ומעובדות שהם הסיקו כאשר התבגרו ולמדו להבין את המשמעות של מה שחוו בתור ילדים.

שלהם ושל בני משפחתם, וכך יוכלו להשתמש בידע זה למערכות יחסים בהמשך חייהם. נוסף על כך, קשר בריא ביניהם תרם לילדים בתקופות המורכבות בחייהם, כמו תקופת הגירושים, המלמדת את הילדים גם כן על חוסן, התמודדות ועמידות בתקופות קשות.

כאשר שאלתי את המרואיינים איך היה הקשר בין ההורים לפני הגירושים רובם אמרו שהוא לא היה טוב, כפי שאפשר לצפות מזוג העומד להתגרש. אך מבחינת הילדים, לפני שחשדו שהוריהם עומדים להתגרש ולפני מבט רטרופקטיבי בוגר, מה שראו היה נראה להם המובן מאליו, שכך נראית מערכת יחסים זוגית. מרבית התפיסות שהציגו המרואיינים, הן תפיסות מאוחרות יותר ומעובדות שהם הסיקו כאשר התבגרו ולמדו להבין את המשמעות של מה שחוו בתור ילדים.

לאחר בחינת מערכות היחסים של המרואיינים על פי הצגתם בראיונות ניתן לומר שישנו דפוס החוזר על עצמו בין המרואיינים - עיסוק במערכת היחסים של הוריהם, לרוב כדוגמא שלילית. ניכר שעיסוק זה מאוד נוכח ומעצב את הבחירות והתפיסות שלהם

כאנשים בוגרים במערכות יחסים, בין אם הם פועלים כמו הוריהם או ההפך מהם.

ניתן לראות במחקר כי המרואיינים למדו רבות ממערכות היחסים של הוריהם, לטוב ולרע, ומשתמשים בידע הזה לטובת מימוש הפוטנציאל הגבוה ביותר במערכות יחסים שיש להם בחייהם הבוגרים. כיוון שראו אילו תכונות טובות למערכת היחסים ואילו פחות, הם יודעים כיצד לנווט את דרכם בתחום הזה. אולם, חלק מהמרואיינים שיתפו שבגלל שהם היו בשלב צעיר מאוד בחייהם כשמערכת היחסים של הוריהם נגמרה, לא הייתה להם את מערכת היחסים הזאת ללמידה, ולחווית המשפחה.

תפיסת הנישואים והגירושים של המרואיינים מאוד מגוונת, זאת בגלל נראות הנישואים והגירושים של הוריהם בילדות, והלמידה מכך. למשל, הילדים שראו את גירושי הוריהם כדבר חיובי שהקל על המשפחה - יראו את הגירושים כדבר טוב ומועיל. לעומת זאת, ילדים שראו את הגירושים כמשהו שמפלג בין בני המשפחה, או מרחיק את אחד מבני המשפחה משאר הנפשות - יראו את הגירושים כרעים ויפתחו אליהם גישה שלילית.

כמובן שכל אחד מהם עבר תהליך למידה - לכן יש אנשים שעברו גירושים לא נעימים בילדותם, ולמדו מכך שמה שקובע זה לא דווקא הגירושים עצמם, אלא האופן בו הם נעשים. כל מקרה תלוי בעיני המתבונן, ומשתנה לאורך השנים כאשר האדם צובר ניסיון וידע נוספים.

מהחוויות שלהם במשפחה שההורים בה גרושים, המרואיינים למדו את הצורך במשפחה חמה, בדינמיקה טובה וקשר חזק בין האחים. כמו כן, הם גם למדו כיצד להעביר זאת הלאה למשפחתם. בנוסף הם למדו מתי הם יהיו מוכנים להביא ילדים, ובאיזה תנאים ירצו להיות, דבר החשוב ביותר למען הקמת משפחה.

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

תסארו עז קשר...

אידיאה

תכנית למחקר בתחומים הומניסטיים

